

Uitvoeringsprogramma bij het Landschapsontwikkelingsplan van de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal 2015 - 2025

Landschap van iedereen!

voor:

Vastgesteld: 22 oktober 2015

Colofon

Landschap van iedereen!

Landschapsontwikkelingsplan voor Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, katern Uitvoeringsprogramma

- in opdracht van Gemeente Millingen a/d Rijn, Ubbergen en Groesbeek, 2014
- in nauwe samenwerking met vele maatschappelijke organisaties

uitgevoerd door:

Buro Hemmen
adviseurs natuur en omgeving

Randwijkse Rijndijk 22, 6668 LM Randwijk
tel: 0488 420 204; mobiel: 06 44600419
email: info@burohemmen.nl
www.burohemmen.nl

Meerwijkselaan 25, 6564 BS Heilig Landstichting
tel: 024 - 388 86 94; fax: 024 - 388 87 15
email: info@bureauniche.nl
www.bureauniche.nl

Landschapsontwikkelingsplan voor de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal 2015 -2025

Inhoudsopgave

Colofon	2
Inhoudsopgave	3
1 Inleiding	6
2 Projectenlijst	8
2.1 Spoor AO Algemene en organisatorische projecten	8
AO1 Deltaprogramma Rivieren en Waalweelde	8
AO2 Ontwikkeling bestaande zand- en kleiwinningen	9
AO3 Grondfonds	11
AO4 Implementatie concept landschapsontwikkeling en agrarisch natuur- en landschapsbeheer	11
2.2 Spoor CE Communicatie en educatie	13
CE1 Bewoners leren elkaar het landschap kennen	13
CE2 Digitale dorpspleinen en kennis over landschap en recreatieve mogelijkheden	14
CE3 Voorlichting over erfinrichting	15
CE4 Landschapspartnerschap	16
CE5 Verbinding stad-land uitbouwen	17
CE6 Netwerk voor gastheerschap	18
CE7 Educatie over ontstaan, natuur, landschap en cultuurhistorie 2.0	19
CE8 Landschapseducatie	20
CE9 Groene lesplekken	20
CE10 Vergroten bekendheid gebiedseigen fauna	21
2.3 Spoor ZL Zicht op het landschap, zichtlijnen en landschapsbeeld	22
ZL1 Ontbording	22
ZL2 Voorbeeldenboek inpassing campings en bedrijven	23
ZL3 Zichtlijnen beschrijven en open houden	24
ZL4 Landschappelijk inpassen van bedrijventerreinen	25
ZL5 Dorpsentrees vergroenen Millingen, Groesbeek en Grafwegen	26

2.4 Spoor EC Erfgoed en cultuurhistorie	27
EC1 Zichtbaar maken Huis Persingen, toegankelijk maken, verbinding naar het Zwanenbroekje	27
EC2 Verbinden van cultuurhistorische parels met het landschap	28
EC3 Grenzeloze historie en opwaardering van grenspalen	29
EC4 Veldnamen in de Duffelt	30
EC5 Perspectief voor Woudeiken en Beukenlanen	31
EC6 Landschap van oorlog, bevrijding en wederopbouw	32
EC7 Vervallen	32
EC8 Limes	33
EC9 Baksteengoed	33
EC10 Water op de stuwwal	34
EC11 Padnamen	35
EC12 Herstel landgoed De Holthurnsche Hof	36
2.5 Spoor RE Recreatieve infrastructuur	37
RE1 Regie diversiteit wandelmogelijkheden	37
RE2 Optimalisering wandelnetwerk	38
RE2a Optimalisering wandelnetwerk in Groesbeek	39
RE2b Optimalisering wandelnetwerk in Ooijpolder	40
RE2c Ontbrekende schakels in het wandelpadennetwerk van de Duffelt	41
RE3 Recreatieve verbinding tussen Ooij en Gendt/Bemmel	42
RE4 De Grens als erfgoed	43
2.6 Spoor NV Natuur en natuurverbindingen	44
NV1 Monitoring natuur en natuurverbindingen	44
NV1a Monitoring groenblauwe diensten	45
NV2 Ontwikkelen grensoverschrijdend leefgebied otter	46
NV3a Vogels van het cultuurland: patrijs, veldleeuwerik, (kievit) stimuleren	47
NV3b Vogels van het cultuurland: steenuil, kerkuil stimuleren	48
NV4 Akkervogels, met name randenbeheer op akkerbouwbedrijven in combinatie met GLB	49
NV5 Akkerreservaten op kleigronden	50
NV6 Locaties voor natuurcompensatie	51
NV7 Tijdelijke natuur op braakliggende grond	52
NV8 Ontwikkeling natuur (ontbrekende schakels) in verbindingen Bruuk - Schildbroek - EVZ Wylerbaan	53
NV9 Robuuste verbinding Eifel/Ardennen - Veluwe	54
NV9a Reichswald - St. Jansberg	54

NV9b	Ontwikkeling natuur (ontbrekende schakels) in verbindingen Bruuk - Kranenburger Bruch - Wylermeer - Het Meertje - Waal	55
NV9c	Verbinding Bruuk - Reichswald beter laten aansluiten	56
NV9d	Ontwikkelen robuuste verbinding Wylerberg - Ooijse Graaf	57
NV9e	Vistrap tussen Wylerbergmeer en Het Meer	58
NV10	Uitbreiding Galgenhei Groesbeek	59
NV11	Amfibieënpassages in Hezelstraat (EVZ Ooijpolder - Groenlanden)	59
NV12	Natuurontwikkeling kwelnatuur Polder van Beek	60
NV13	Ontwikkelen/beheren droge natuur van dijklint (Kleve) - Millingen - Nijmegen met flora én fauna	61
NV14	Hoogwatervluchtgebieden voor fauna thv Oude Waal, Erlecom en Duffelt (o.m. kamsalamander, bever, ree, haas, otter)	62
NV15	Faunapassage das, (ree), otter, amfibieën Hubertusweg thv Ooijse Graaf (zie NV1b)	63
2.7	Spoor GB Groenblauwe dooradering	64
GB1	Optimaliseren van ecologisch beheer én kostenbesparing langs wegbermen en watergangen	65
GB2	Landschap in tijden van crisis	66
GB3	Hagen en paden Duffelt-Düffel	67
GB4	Bekenstelsel Groesbeek geheel ontwikkelen met teeltvrije zones en wandelpaden tbv Kaderrichtlijn Water (KRW)	68
GB5	Natuurverbinding langs het spoor vanaf het Groesbeekse Bos tot de grens	69
GB6	Groeswallen voor erosiebestrijding en groen-blauwe dooradering	70
GB7	Kouwedijk, ontbrekende schakel in de ecologische verbinding	71
GB8	Handhaving en beheer hagenstructuur	72
GB9	Gevarieerde wegbeplanting en ov. landschappelijke beplanting gericht op biodiversiteit, w.o. bijen	73
GB10	Keizersheg of Hertogwal	74
GB 11	Overige groenblauwe dooradering	75
2.8	Spoor NF Nieuwe functies	76
NF 1	Groene zones rondom dorpen en bedrijfsterreinen	76
NF1a	Groene zone rond bedrijventerrein Liekes Wengs Leuth	77
NF1b	Groene zone langs bedrijventerrein Bouwkamp Ooij	78
NF1d	Groene zone op/langs bedrijfsterrrein Haukes, Kekerdom	79
NF1e	Groene zone op/langs bedrijventerrein Hulsbroek, Groesbeek	80
NF2a	Groene energie uit groenafval	81
NF2b	Biomassa en landschapsbeheer	82
NF3	Klimaatadaptatie	82

I

Inleiding

In dit uitvoeringsprogramma is een groot aantal projecten samengebracht. Het grootste deel daarvan is aangedragen door maatschappelijke organisaties die daarmee aandacht vragen voor een bepaald project of aspect van het landschap.

De projecten moeten passen in het gemeentelijk beleid. Veelal betekent dat dat ze moeten passen in (of niet strijdig zijn met) de structuurvisies van de (oude) gemeenten.

De projecten moeten ook een enigszins realistisch doel nastreven. Dat wil niet zeggen dat voor alle projecten op dit moment een sluitende financiering aanwezig is. In veel gevallen is dat namelijk niet het geval. Er zijn meestal mogelijke bronnen van financiering aangegeven, maar de trekkers van het project moeten daar zelf of in samenwerking met anderen nog flink aan trekken. Voor veel projecten is ook grond nodig: ontwikkeling van landschapselementen, paden, etcetera. Hiervoor is in de begroting meestal geen geld opgenomen. Als de grond er speciaal voor aangekocht moet worden, komt dat bovenop de al geraamde kosten. Vaak is dat dan een flinke kostenpost. Maar vaak kan er ook zonder grondaankoop al veel gerealiseerd worden. Met name verevening van (aangrenzende) ontwikkelingen zal in de komende periode vermoedelijk één van de meest voorkomende financieringsvormen zijn. Ook vrijwillige medewerking van grondeigenaren kan een reden zijn dat projecten zonder grondkosten gerealiseerd kunnen worden. Toch is het zeker niet onmogelijk dat er voor allerlei projecten ook in de komende periode geld beschikbaar komt. Creativiteit en doorzettingsvermogen zullen daarbij echter nuttige kwaliteiten zijn.

De projectenlijst is gerangschikt in thematische sporen:

0. AO algemene en organisatorische projecten
1. CE communicatie en educatie
2. ZL zichtlijnen en landschapsbeeld
3. EC erfgoed en cultuurhistorie in het buitengebied
4. RE recreatieve infrastructuur
5. NV natuur en natuurverbindingen
6. GB groenblauwe dooradering (met meerdere functies)
7. NF nieuwe functies in het landschap: energieproductie, zorg en welzijn, participatie, (kleinschalige) voedselvoorziening, etc.

Het belangrijkste doel van dit uitvoeringsprogramma is een kader te bieden aan projecten. Dat kader is het gemeentelijk beleid en verleent daardoor legitimiteit aan de projecten.

Dat wil niet zeggen dat projecten die er niet in staan, niet passen in het beleid. Met name nieuwe projecten kunnen de komende jaren opborrelen uit de samenleving. Die kunnen natuurlijk ook opgenomen worden in het Landschapsontwikkelingsplan, al dan niet formeel. Landschap is immers nooit af.

Er kunnen ook projecten voorgesteld worden door mensen of organisaties die nog niet betrokken waren bij de opstelling. Ook die moeten volop de ruimte kunnen krijgen om hun landschapsprojecten, mits passend in het gemeentelijk beleid, te realiseren. Het landschap is van iedereen.

2

Projectenlijst

2.1 Spoor AO Algemene en organisatorische projecten

AO1 Deltaprogramma Rivieren en Waalweelde

Kaders voor Ruimtelijke kwaliteit bij ingrepen in het rivierbed, in de uiterwaarden of aan dijken.

In het kader van het Deltaprogramma Rivieren worden verschillende rondes van maatregelen voorbereid om de waterveiligheid ook op lange termijn (tot 2100) te waarborgen. Voorlopig (periode 2015 - 2030) richten de inspanningen zich vooral op versterking van de dijken en op rivierverruimingsmaatregelen die relatief gemakkelijk zijn uit te voeren.

Voor het plangebied zijn er in de voorkeursstrategie diverse dijkvakken aangewezen om te versterken, zowel in de Duffelt (Duffeltdijk), als in de Ooijpolder, met name de Erlecomsedam en stukjes bij de Oude Waal. Ook is er een studieopdracht en programmering voor een dijkeruglegging of rivierverruiming voorzien voor het stuk tussen het splitsingspunt bij Pannerden en de Ooijpolder. Op de kaarten staat daarbij een dijkeruglegging bij de Groenlanden ingetekend. Uitvoering daarvan is echter niet voorzien vóór 2030.

Er wordt dit jaar een studieopdracht uitgevoerd die leidt tot nadere invulling Voorkeursstrategie (VKS) voor het splitsingspuntengebied.

Dijkversterking in die regio staat nu voor 2023 als voorverkenning geprogrammeerd in de werkplanning voor het HoogWaterBeschermsProgramma van het Waterschap Rivierenland.

De dijkversterking valt mogelijk binnen de looptijd van dit Landschapsonwikkelingsplan en ook de *studie* naar dijkeruglegging zou in die periode kunnen vallen.

Belangrijke aandachtspunten vanuit het functioneren van het versterken landschap van de dijken zijn:

- leesbaarheid van het historisch landschap
- zichtlijnen en doorkijkjes naar de rivier
- woonfunctie en cultuurhistorische bebouwing gegarandeerd
- recreatieve functie behouden
- doorgaand ecologische lint (bermbeheer zoals nu met maaien en afvoeren en veel plaatsen met structuur aan beide zijden van de dijk)
- hoogwatervluchtplaatsen voor dieren (klein en groot)
- Natura 2000-doelen

Dit project is moeilijk in het standaardformat te vatten, omdat het getrokken wordt door Rijkswaterstaat of andere waterpartners, zoals het Waterschap.

Concrete doelen:	- waterveiligheid; - ruimtelijke kwaliteit in brede zin
Initiatiefnemer:	Rijkswaterstaat, Waterschap Rivierenland
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, grondeigenaren, landschapsorganisaties
Kosten éénmalig:	ambtelijke uren voor organisatie
Jaarlijkse kosten:	€ 0
Financiering:	via de rijksoverheid
Prioriteit:	lange termijn
Relatie andere projecten:	met diverse projecten uit de sporen EC, NV, CE, GB, RE

AO2 Ontwikkeling bestaande zand- en kleiwinningen

Met name de diepe ontgroningen (zandwiningen) hebben een landschap tot gevolg dat niet of nauwelijks meer maatschappelijke functies vervult. Dat geldt in mindere mate voor de kleiwiningen, omdat daar een natuurlijk ecosysteem tot ontwikkeling kan komen, zoals in de Groenlanden. In de zandwinplassen ontstaan vaak zogenaamde spronglagen, waardoor zuurstofloosheid in het water optreedt, zodat er nauwelijks leven in voorkomt. Alleen aan de randen is soms een strookje van enkele meters aanwezig dat enige landschappelijke en natuurlijke functies herbergt. Ook kan daar recreatief nog wat waarde gegenereerd worden. Verder is er door het weggraven van weerstandslagen vaak een invloed op de regionale waterhuishouding: sterkere rivierkwel en sterker wegzijgend water uit de stuwwallen. Het proces van zandwinning is verder onomkeerbaar en dus per definitie niet duurzaam: pas in een eventueel volgende ijstijd zal de natuur de zandwinning teniet doen. Tot die tijd vernietigt zandwinning dus de capaciteit van een stuk landschap om nuttige functies te vervullen.

Uitgangspunt is daarom dat de zandwinplassen geheel of gedeeltelijk opgevuld moeten worden en nergens dieper zouden moeten zijn dan enkele meters (0 tot maximaal 5 m) beneden het lokale waterpeil. Ze kunnen echter ook tot land gemaakt worden en zo voor de toekomst weer diverse functies gaan vervullen. Opvullen kan met zogenaamd secundair materiaal (reststoffen) onder geconditioneerde omstandigheden: bijvoorbeeld ingepakt in kleilagen. Zo ontstaat nog een rudimentaire vorm van kringloop. Afhankelijk van de marktomstandigheden kan zo'n opvulling soms geld opleveren. Dit gebeurt momenteel in de Kaliwaal bij Erlecom en op kleinere schaal langs de oostelijke oever in zandwinplas de Zeelt (bij Leuth).

Opvulling zal niet overal gemakkelijk te realiseren zijn. In de tussentijd kunnen de plassen echter toch een nuttige bijdrage leveren aan maatschappelijke behoeften. Ze kunnen een natuurfunctie hebben (met name als ze ondiep zijn, maar ook als bijvoorbeeld slaapplek voor watervogels). Ze kunnen vooral een recreatieve functie hebben: als speel- of zwemplas, maar ook als wandelroute langs de randen. Voor met name de zandwinplassen in de Duffelt ligt hier nog een taakstelling. Ze moeten dan wel worden opengesteld. Desgewenst zou hier of daar ook landgoedontwikkeling langs een zandwinplas een optie kunnen zijn, op voorwaarde dat dit ook leidt tot maatschappelijke meerwaarde in de vorm van natuur of recreatief medegebruik van de plassen en hun omgeving, waar mogelijk ook buiten het directe grondeigendom van de plas, voor routestructuren.

Dit project richt zich primair op uitnodigingsplanologie op dit gebied. De Gemeente Groesbeek/Berg en Dal zou op basis van een korte notitie gebiedspartijen (zandwinners, projectontwikkelaars, landschapsorganisaties) uit kunnen nodigen om de ontwikkelingen zoals hierboven beschreven in een plan uit te werken en dan op basis van een planvergelijking tot gunning kunnen overgaan. Er zou een jury met gebiedsdeskundigen kunnen worden ingezet voor de beoordeling om daarmee de betrokkenheid in de streek te vergroten.

Concrete doelen:	- ruimtelijke kwaliteit en maatschappelijke functies rond zandwinplassen, hagen, struinpaden
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	zandwinners, grondeigenaren, projectontwikkelaars, landschapsorganisaties
Kosten éénmalig:	ambtelijke uren voor organisatie

Jaarlijkse kosten: € 0
Financiering: via de markt
Prioriteit: korte termijn
Relatie andere projecten: met diverse projecten uit de sporen CE, GB, RE

AO3 Grondfonds

Inspelend op schaalvergroting actief innemen van grondposities in landbouwgebied ten behoeve van landbouw en landschapsstructuur verbetering. Verworven gronden worden aan omliggende eigenaren duurzaam ter beschikking gesteld voor landbouwkundige activiteiten mits op bedrijfsniveau groenblauwe dooradering wordt gerealiseerd.

De gedachte daarbij is dat boeren in ruil voor 1 ha landschapselementen op bedrijfsniveau in geliberaliseerde pacht tot 30 jaar 1,2-tot 1,5 ha terug kunnen pachten. Eventueel meer beschikbare grond wordt kortdurend op basis van pacht van los land uitgegeven en gebruikt zodra zich elders kansen voordoen om structureel het landschap te verbeteren.

Concrete doelen: - bevorderen landschapsstructuur en biodiversiteit
Initiatiefnemer: Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Stichting Landschapskapitaal
Betrokkenen: Groenfonds, LTO, agrariërs
Kosten éénmalig: € 600.000 voor 10 ha
Jaarlijkse kosten: € 1.000 voor organisatie
Financiering: Postcodeloterij, Groenfonds
Prioriteit: korte termijn
Relatie andere projecten: met diverse projecten uit de sporen GB, NV

AO4 Implementatie concept landschapontwikkeling en agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

Het voorbeeldproject landschapontwikkeling Ooijpolder - Groesbeek heeft resultaten opgeleverd die navolging verdienen. Het is opgezet in de vorm van groen-blauwe diensten en heeft de basis gelegd voor een vorm van agrarisch natuur- en landschapsbeheer. De natuurmonitor en het verdiepende onderzoek hebben laten zien dat dit resultaten oplevert voor biodiversiteit als uitgegaan wordt van robuuste structuren. De bijdrage aan het leefgebied van de kamsalamander is het meest aansprekende voorbeeld. Wanneer de huidige financieringsmogelijkheden voor het project groen-blauwe diensten in de twee deelgebieden in Groesbeek is afgerond/uitgeput, is het raadzaam de grondeigenaren die 30-jarige contracten hebben afgesloten nog enige begeleiding te bieden.

Daarnaast kan de systematiek van de bedrijfslandschapsplannen toegepast worden in de vorm van landschapsplannen, die in het kader van ruimtelijke ontwikkeling gemaakt worden. Ook ontstaan er in de toekomst mogelijkheden als de vergroening in het kader van het Europese landbouwbeleid (GLB) meer eisen gaat stellen aan de producenten in land- en tuinbouw.

Concreet doel:	continuïteit van aanpak, planontwikkeling en begeleiding van beheer.
Initiatiefnemer:	Via Natura en Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	Ploegdriever; Vereniging Nederlands Cultuurlandschap;
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en provincie
Kosten:	€ 7.500
Prioriteit:	hoog
Relatie andere projecten:	spoor GB-projecten en intern beleid Ruimtelijke Ordening

2.2 Spoor CE Communicatie en educatie

CEI Bewoners leren elkaar het landschap kennen

Vanaf 1 jan 2015 is de nieuwe Gemeente Groesbeek/Berg en Dal een feit. Dat is een mooie aanleiding om de dorpen de gelegenheid te geven inwoners uit te nodigen en rond te leiden door het landschap. Dit zou uit kunnen groeien tot een jaarlijkse activiteit waarbij de dorpen op toerbuurt (of twee dorpen tegelijk) de organisatie met enige financiële en organisatorische steun van de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal op zich nemen. Een directe promotie van wandelmogelijkheden in combinatie met uitwisseling van kennis over natuur, landschap, cultuurhistorie, streekproducten en de partijen die daarbij een rol vervullen. Ook jeugd en jongeren dienen een expliciete doelgroep te zijn.

Vanuit de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal het initiatief faciliteren met name om een concept uit te werken voor de eerste uitvoering voor programma, flyer, begeleiding (goed voorbeeld doet goed volgen) in samenwerking met andere betrokkenen zoals lokale deskundigen.

Concrete doelen:	- bevorderen kennis en begrip voor elkaars dorpen in de nieuwe Gemeente Groesbeek/Berg en Dal - jeugd en jongeren actief betrekken bij het landschap - bevorderen trots op en verantwoordelijkheid voor eigen dorp en participatie in landschapsdoelen
Initiatiefnemer:	dorpscomité of dorpsraad.
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, lokale deskundigen, jeugdorganisaties
Kosten éénmalig:	€ 5.000
Jaarlijkse kosten:	€ 1.500
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Prioriteit:	korte termijn
Relatie andere projecten:	met diverse projecten uit de sporen RE, EC, ZL, GB, NV

CE2 Digitale dorpspleinen en kennis over landschap en recreatieve mogelijkheden

Door de organisaties die aangesloten zijn bij de landschapscommunity is een eerste digitale portal gemaakt om projecten van de aangesloten 24 organisaties te presenteren. De projecten zijn gerangschikt op 4 thema's: natuur, cultuur, streekproducten en recreatie. De basis is hiermee gelegd om ook vanuit het concept van de Digitale Dorpspleinen hierop aan te sluiten. We willen immers niets liever dan dat de inwoners gebruik maken van de wandelvoorzieningen, dat zij de weg weten naar waardevolle cultuurhistorische locaties en gebouwen, de natuur in trekken en de streekproducten consumeren. Mogelijk is dit een interessante opdracht voor een opleiding van de HAN (communicatie, economie, marketing) om vanuit het bestaande portal de functies uit te breiden en in 4 lagen de informatie voor bewoners te ontsluiten en vast te leggen volgens een systeem, dat makkelijk te continueren is.

Mogelijk is dit te koppelen aan projecten op het gebied van welzijn.

Concrete doelen:	- Opzet van Digitale Dorpspleinen binnen de portal van de Landschapscommunity
Initiatiefnemer:	projectgroep vanuit landschapscommunity
Betrokkenen:	dorpscomités, aangesloten organisaties
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en ondernemers
Kosten éénmalig:	€ 5.000,-
Kosten jaarlijks:	
Prioriteit:	korte termijn
Relatie andere projecten:	spoor RE, CE, NF, NV

CE3 Voorlichting over erfinrichting

Veelal in het kader van het ruimtelijke-orderingsspoor kunnen veranderingen op erven in het buitengebied worden begeleid met goede planvorming over de inrichting. Dit kan gebeuren door verschillende partijen: Stichting Landschapsbeheer Gelderland, maar ook Geldersch Genootschap (zeker waar het bouwkundige monumenten betreft) en natuurlijk de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en de Ploegdriever.

Doelen:	<ul style="list-style-type: none">- goede inpassing van nieuwe of veranderde bebouwing in het landschap- cultuurhistorisch verantwoorde aanpassingen van gebouwen en erven- meekoppeling van landschappelijke en recreatieve functies in de vorm van verevening
Initiatiefnemer:	- Gemeente Groesbeek/Berg en Dal (als vergunningverlener en regisseur), projectontwikkelaar: eigenaar of initiatiefnemer voor de verandering van het erf
Betrokkenen:	omwonenden, landschapsorganisaties
Financiering:	projectontwikkelaar: eigenaar of initiatiefnemer voor de verandering van het erf
Kosten éénmalig:	€ 2.000 - 4.000 aan advieskosten per erf, pm voor inrichting en inpassing
Kosten jaarlijks:	-
Prioriteit:	korte termijn
Relatie andere projecten:	project ZL2, spoor CE, NF, NV, RE

CE4 Landschapspartnerschap

Projectdoel: Ontwikkeling partnerschap, leren van elkaars aanpak, samenwerking bij andere projecten voor medewerkers overheden en andere organisaties aan beide zijden van de grens op het gebied van erfgoed, natuurbeheer, ruimtelijke ordening, waterbeheer, landschapsbeheer.

Stappenplan:

- verzamelen thema-ideeën en deelnemerslijst
- ontwikkelen bijeenkomsten, 2 x per jaar, gedurende 3 jaar
- begeleiden bijeenkomsten

Concrete doelen: - communicatie tussen landschapsprofessionals aan beide zijden van de grens
 - leren van elkaars aanpak

Initiatiefnemer:

Betrokkenen: Gemeenten, Kreis en Provincie, Land Nordrhein-Westfalen

Financiering: Euregio, Gemeenten, Kreis en Provincie, Land Nordrhein-Westfalen

Kosten éénmalig: € 5.000,-

Kosten jaarlijks:

Prioriteit: korte termijn

Relatie andere projecten: spoor RE, CE, NF, NV

CE5 Verbinding stad-land uitbouwen

De Bastei (samenwerkingsverband van Stratemakerstoren, Natuurmuseum, IVN en Staatsbosbeheer) beoogt een uitvalsbasis te worden voor het bezoek aan de natuurontwikkelingsgebieden en de boerenlandpaden in het bijzonder in de Ooijpolder. De diverse struinroutes en de wandelapps voor de boerenlandpaden verdienen nog meer bekendheid onder de inwoners van Nijmegen en de toeristen die de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal bezoeken in combinatie met een bezoek aan Nijmegen. Het behoud van initiatieven als het streekgala, een creatieve invulling van dagen als de NL-Doetdag, excursies in het kader van natuurmonitor en activiteiten in de Week van het Landschap dragen bij aan de constructieve band tussen stad en Gemeente Groesbeek/Berg en Dal. Uitbouwen richting Berg en Dal en Groesbeek, kortom de hele Gemeente Groesbeek/Berg en Dal. Jeugd en jongeren zijn een expliciete doelgroep.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- promotie van gezonde recreatie, in het bijzonder voor jeugd en jongeren- een goede stroomlijning van recreanten draagt bij aan een positieve beleving van de recreant en het draagvlak voor recreatie bij de bewoners in het buitengebied.- voorlichting over natuur, landschap, cultuurhistorie en landbouw draagt bij aan het vergroten van kennis, het opvolgen van gewenste gedragsregels en voor crowdfunding van bijzondere projecten- versterken van netwerk van belangstellenden, belanghebbenden met behulp van van social media
Initiatiefnemer:	landschapscommunity, Via Natura
Betrokkenen:	Bastei, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en buurgemeenten, terreinbeherende organisaties
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en recreatieve ondernemers
Kosten jaarlijks:	€10.000
Prioriteit:	korte termijn
Relatie andere projecten:	spoor RE, CE, NF, NV.

CE6 Netwerk voor gastheerschap

Er zijn in het gebied tussen Kleef en Nijmegen op diverse plaatsen bezoekerscentra, Toeristische Opstappunten (TOP's) of andere plaatsen waar bezoekers informatie kunnen krijgen om in het omliggende gebied op ontdekkingsstocht te gaan of anderszins het gebied te beleven. Die hebben veelal hun eigen niche-markt of zijn regionaal of lokaal geïënteerd. Idee achter dit project is het bundelen en uitwisselen van kennis en informatie met als doel bezoekers meer te kunnen bieden en hen langer of vaker in het gebied te kunnen verwelkomen.

Het project kan worden vormgegeven met de netwerken van recreatie- en toeristische ondernemers en een afspiegeling van organisaties, die verenigd zijn in de Landschapscommunity. Een lokale cursus gastheerschap is een beproefde methode die ook hier ingezet kan worden.

Doel:	<ul style="list-style-type: none">- ontwikkelen van een proactieve, enthousiasmerende houding van ondernemers die actief zijn op het terrein van recreatie en toerisme- verspreiding van informatie via de toeristisch recreatieve kanalen- vergroting van de recreatieve waarde en daarmee van de omzet van recreatieondernemingen
Initiatief:	ondernemerskringen, Stichting Toerisme En Recreatie Groesbeek en Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	organisaties, aangesloten bij de landschapscommunity, Stichting Toerisme En Recreatie Groesbeek
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en eigen bijdrage ondernemers
Kosten:	€ 2.500
Prioriteit:	hoog
Relatie:	diverse projecten uit spoor RE, CE en EC

CE7 Educatie over ontstaan, natuur, landschap en cultuurhistorie 2.0

Landschapsschool: kennis delen, liefde delen voor landschap van iedereen.

Er is onder de mensen binnen de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal veel kennis over het ontstaan van het gebied, natuur, landschap, cultuurhistorie, archeologie, de watersystemen etc. Samen met (actieve) organisaties een landschapsschool ontwikkelen die 2 tot 3 thematische activiteiten per jaar organiseert. De Notre Dame biedt de faciliteiten hiervoor aan. Hierbij kan gedacht worden aan activiteiten voor het brede publiek, waarbij de school alleen de fysieke mogelijkheden biedt, maar ook aan activiteiten waarbij verbindingen worden gelegd met lesprogramma's, zoals profielwerkstukken, excursies met verschillende invalshoeken die de verbinding leggen tussen lesstof en het landschap: biologie, geschiedenis, geografie, gym, nederlands, kunstgeschiedenis, etc. Daarbij zijn jeugd en jongeren een expliciete doelgroep.

Doel:	- iedere belangstellende inwoner mogelijkheid bieden meer te leren over de achtergrond van ons huidige landschap in al zijn facetten en de bijzondere natuur.
Initiatiefnemer:	Via Natura iom landschapscommunity en Notre Dame
Betrokkenen:	lokale deskundigen, afhankelijk van het thema
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en eigen bijdrage deelnemers
Kosten jaarlijks:	€ 7.500,- per jaar
Prioriteit:	midden
Relatie andere projecten:	eigenlijk alle sporen van het uitvoeringsprogramma

CE8 Landschapseducatie

Gevoel en begrip voor je omgeving kan vroeg ontwikkeld worden. De gemeente is rijk aan verschillende landschapstypen op korte afstand van elkaar. Hierdoor valt er voor kinderen in de gemeente veel te ontdekken.

Dat kan door een programma te ontwikkelen waarin kinderen van bijvoorbeeld groep 8 vijf dagen gaan logeren in een ander dorp (hoog naar laag en laag naar hoog) waarbij er dagelijks geleerd en gewerkt wordt in het landschap. Dit in het kader van werkweken die scholen organiseren.

Door deze weken in de eigen gemeente te organiseren in plaats van elders in het land neemt de kennis van de eigen omgeving toe. Daardoor wordt de verbondenheid met de omgeving groter, waarmee ook het gevoel van eigen verantwoordelijkheid en draagvlak voor participeren in landschapsbeheer vergroot wordt.

Samenwerking met de toerisme- & recreatiebranche.

Doel:	- versterken gevoel voor het landschap bij inwoners, in het bijzonder de jeugd - versterken saamhorigheid binnen de gemeente
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	scholen, toerisme- en recreatieondernemers, lokale werkgroepen
Kosten éénmalig:	€ 5.000
Kosten jaarlijks:	€ 500

CE9 Groene lesplekken

Om beweging en gezondheid van kinderen, maar ook de relatie met de omgeving en het buitenzijn te vergroten is bij een drietal scholen in het verleden een groene buitenruimte ontwikkeld.

Hierbij is naast inrichting ook de participatie van leerkrachten van belang, omdat die gebruik moeten maken van de ruimte en lesgeving daar op aan moeten passen.

Dit soort plekken kan ook bij andere scholen ontwikkeld worden.

Initiatiefnemer:	school
Betrokkenen:	gemeente, wijkorganisatie, lokale natuurvereniging
Kosten éénmalig:	€ 15.000 per locatie
Kosten jaarlijks:	?

CE10 Vergroten bekendheid gebiedseigen fauna

Door het inrichten van natuurgebieden volgens Europees beleid worden kerngebieden, ecologische verbindingzones en stapstenen gecreëerd voor belangrijke flora en fauna. Ook is de regelgeving voor gebruik van gifstoffen strenger geworden en de jacht aangepast. Hierdoor worden steeds meer soorten waargenomen die lokaal uitgestorven waren. De oehoe is hiervan een voorbeeld, maar ook de wolf en het edelhert. Door onbekendheid en onwennigheid van mensen met deze 'nieuwe' soorten kan weerstand ontstaan. Door kennis te verspreiden ontstaat meer draagvlak om de eigen omgeving te delen met ecologisch en toeristisch/recreatief gezien interessante soorten.

Resultaten:	informatieavonden, excursies, persberichten, folders zijn.
Initiatiefnemer:	gemeente
Betrokkenen:	wijkorganisaties, scholen
Kosten éénmalig:	€ 6.000
Kosten jaarlijks:	nvt

2.3 Spoor ZL Zicht op het landschap, zichtlijnen en landschapsbeeld

ZLI Ontbording

In de loop der jaren zijn er op sommige plaatsen veel routestructuren of informatieborden naast en over elkaar heen geplaatst. Dat leidt bijvoorbeeld op de St. Jansberg of de Duivelsberg tot een veelheid aan borden en routeaanduidingen. Vaak zijn borden ook nog verouderd of slecht onderhouden. Sanering is dan van belang.

In het kader van het nieuwe knooppuntennetwerk voor wandelpaden, dat momenteel uitgerold wordt, zou hier een kritische bezem doorgehaald kunnen worden, zodat er één uniforme aanduiding zou kunnen komen, waarin overigens wel plaats moet zijn voor specifieke thema-informatie. Bijvoorbeeld De Maashorst (samenwerkingsverband van gemeenten, Staatsbosbeheer en maatschappelijke organisaties) kan hier een voorbeeldfunctie vervullen.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- efficiënte informatievoorziening zonder overdaad en opdringerigheid- eenvormigheid in routeaanduiding, herkenbaarheid in lay out- door minder borden zien we het landschap weer
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	bestaande organisaties op het terrein van toerisme, Stichting Toerisme En Recreatie Groesbeek, recreatie en St. Landschap Ooijpolder-Groesbeek, wandelclubs en vertegenwoordiging van dienstverleners van boerenlandpaden.
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal met subsidie provincie?; mogelijk aansluiting projecten Regionaal Bureau voor Toerisme Knooppunt Arnhem-Nijmegen en/of buurgemeenten
Kosten éénmalig:	€ 8.000
Prioriteit:	korte termijn
Relatie andere projecten:	met name projecten RE1, CE6, ZLI

ZL2 Voorbeeldenboek inpassing campings en bedrijven

De Gemeente Groesbeek/Berg en Dal is één van de mooiste van Nederland. Mede daardoor hebben initiatiefrijke ondernemers de afgelopen 10 jaar diverse nieuwe campings gestart. Sommige zijn heel fraai in het landschap ingepast, andere worden door recreanten ervaren als landschappelijk storend. Campinggasten willen van het uitzicht genieten, maar niet onbeschut in de openheid staan. Recreanten buiten de camping willen bij voorkeur niet tegen wanden van caravans aankijken. Dit vereist dan ook een deskundige aanpak en maatwerk per situatie. Een voorbeeldenboek kan een inspiratiebron zijn voor ondernemers om hun landschappelijke inpassing op orde te brengen. Zeker als er een wijziging van bouwvergunning of bestemming noodzakelijk is, kan een zorgvuldige landschappelijke inpassing een vereiste zijn.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- goede landschappelijke inpassing van kampeerterreinen- beleving van landelijke sfeer en het omringende landschap voor campinggasten- door minder borden zien we het landschap weer
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	recreatieondernemers, bestaande organisaties op het terrein van toerisme, Stichting Toerisme En Recreatie Groesbeek, Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek, wandelclubs en vertegenwoordiging van dienstverleners van boerenlandpaden.
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal met subsidie provincie?; mogelijk aansluiting projecten Regionaal Bureau voor Toerisme Knooppunt Arnhem-Nijmegen en/of buurgemeenten
Kosten éénmalig:	€ 10.000
Prioriteit:	korte termijn
Relatie andere projecten:	project CE3, sporen RE, EC

ZL3 Zichtlijnen beschrijven en open houden

In de oude Gemeente Groesbeek was in de structuurvisie opgenomen dat zichtlijnen open gehouden moesten worden. Er is daarom met behulp van stakeholders in het landschap geïnventariseerd waar deze liggen. Daar is een kaart van gemaakt, waar belangrijke zichtlijnen zijn geclusterd in kleine gebieden. Daarnaast zijn op de Structuurvisiekaart ook locaties met fraaie zichtlijnen aangegeven. Er worden stakeholders of ambassadeurs van het landschap gezocht die één of meer van deze zichtlijnen vertegenwoordigen, monitoren en eventueel verder ontwikkelen. Ze kunnen ontwikkelingen signaleren en eventueel beïnvloeden. Periodiek (bijvoorbeeld 1 x per jaar) zal met deze ambassadeurs een bijeenkomst worden belegd voor uitwisseling van ideeën en ervaringen, bespreken van een thema en eventueel acties om het landschappelijk en/of recreatief functioneren van de zichtlijnen te bevorderen.

Het idee is dat deze aanpak wordt uitgerold over de gehele nieuwe Gemeente Groesbeek/Berg en Dal. Zowel vanaf de stuwwallen als vanaf de dijken of gewoon in het polderland zijn vaak fraaie vergezichten te zien over zowel de rivier als het omringende land.

Een opzet zou kunnen zijn om de Landschapsambassadeurs jaarlijks bijeen te laten komen en hen daarbij een verslag te laten doen van hun bevindingen en activiteiten. Ook zouden ze dan een vooruitblik moeten geven/krijgen van nieuwe ontwikkelingen die hun gebied kunnen beïnvloeden. Daarnaast moeten ze gevraagd en ongevraagd advies kunnen geven over (en eventueel rechtstreeks betrokken worden bij) ruimtelijke ontwikkelingen in hun gebied.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- zorg en monitoring voor de zichtlijnen en gebieden met fraaie uitzichten- beleving van het omringende landschap voor bezoekers en bewoners- participatie van bewoners en deskundigen in het landschapsbeheer
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	recreatieondernemers, Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek, Werkgroep Milieubeheer Groesbeek, wandelclubs, andere landschaps- en recreatiedeskundigen, heemkundekringen en Stichting Monument en Landschap
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal; mogelijk aansluiting projecten Regionaal Bureau voor Toerisme Knooppunt Arnhem-Nijmegen en/of buurgemeenten
Kosten éénmalig:	€ 1.000
Kosten jaarlijks:	€ 500 voor organisatie bijeenkomst en bedankje voor de “ambassadeurs”
Prioriteit:	korte termijn
Relatie andere projecten:	met name projecten spoor RE, EC

ZL4 Landschappelijk inpassen van bedrijventerreinen

De landschappelijke inpassing van bedrijfsterrinen is een al lang bestaand thema dat meer prioriteit verdient. Het geldt voor bedrijventerreinen in Ooij, Duffelt en Groesbeek als ook voor ondernemingen die gevestigd zijn aan de rand van de dorpen of in het buitengebied. Sommige ondernemers hebben in het verleden vergunning gekregen om uit te breiden zonder dat daarvoor een tegenprestatie is gevraagd voor de landschappelijke verstoring. Andere ondernemers is medewerking aan de vergunning toegezegd op voorwaarde, dat men een landschapsplan opstelde en dat plan ook uitvoerde. Aangezien dit niet overal is gebeurd is het zaak in de komende LOP-periode orde op zaken te stellen. De start van de nieuwe Gemeente Groesbeek/Berg en Dal is daartoe een mooie aanleiding om daarmee uit te dragen dat de ruimtelijke kwaliteit een thema is dat er toe doet en dus ook de norm wordt voor de toekomst.

- a Een inventarisatie van nog niet uitgevoerde landschappelijke inpassingen en mogelijke manieren om hieraan invulling te geven.
- b Benadering bedrijven om dit alsnog te doen en in een latere fase handhaving van de gemaakte afspraken
- c Grotere bedrijventerreinen als groep benaderen en per gebied een plan van aanpak opstellen om binnen drie jaar de landschappelijke inpassing te realiseren.
- d Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen direct bij de start van de ontwikkeling landschappelijke inpassing invullen en afspraken maken over realiseren.

Locaties: Bouwkamp Ooij, Leuth, onderneming nabij Wylerbergmeer, De Mies Groesbeek, etc.

Concrete doelen:	- landschappelijk inpassen bedrijventerreinen
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	in principe alle ondernemingen en bedrijfsterrinen
Financiering:	afhankelijk van de situatie; plan- en proceskosten door de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal wanneer er geen oude afspraken bestaan.
Kosten;	maatwerk
Prioriteit:	korte termijn
Relatie andere projecten:	spoor ZL, NF (zie o.m. NF I a en b)

ZL5 Dorpsentrees vergroenen Millingen, Groesbeek en Grafwegen

De dorpsentrees van Millingen, Groesbeek en Grafwegen zijn nu niet fraai en kunnen een groener uiterlijk krijgen. Een idee zou het zijn als de bezoeker via een groene oase van singels en water het dorp betreedt, zoals vroeger gebruikelijk was met steden met een oude wallen-en-grachtenstructuur, zodat de bezoeker daadwerkelijk vanuit het open buitengebied het dorp binnengaat.

Een aandachtspunt bij Grafwegen vormt Het Hemeltje.

Planvorming en aanleg zou moeten gebeuren in samenwerking met de dorpsraad of bewonersvertegenwoordiging. Financiering kan soms via groot onderhoud aan Provinciale wegen.

Concrete doelen:	- landschappelijk inpassen bedrijventerreinen
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, dorpsraden
Betrokkenen:	dorpsraden, bewonersvertegenwoordigingen
Financiering:	afhankelijk van de situatie; plan- en proceskosten door de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal of de Provincie
Kosten:	maatwerk
Prioriteit:	korte of middellange termijn
Relatie andere projecten:	spoor ZL, GR, RE

2.4 Spoor EC Erfgoed en cultuurhistorie

EC1 Zichtbaar maken Huis Persingen, toegankelijk maken, verbinding naar het Zwanenbroekje

Van het Huis Persingen, gelegen vlak langs Het Meertje, zijn nog duidelijke resten in het terrein zichtbaar. Op basis daarvan en van historisch onderzoek, zouden punten in het terrein gemarkeerd kunnen worden en via een wandelroute zou een verbinding kunnen ontstaan naar de boerenlandroute richting het Zwanenbroekje met een verbinding door/over Het Meertje. Waarschijnlijk is er vroeger ook een verbinding geweest, in de vorm van een pontje of van een voorde (doorwaadbare plaats). Een voorde zou, mits goed vormgegeven, een rol kunnen spelen in de KRW-doelstelling van de weteringen, voor wat betreft stroomsnelheid van het water en het voorkomen van watermacrofauna en vissen. Uiteraard moet daarbij rekening gehouden worden met de randvoorwaarden voor wateraan- en afvoer.

Mocht een verbinding niet haalbaar zijn, dan is een *landmark* langs het Meertje in de vorm van een rustplek met zicht op het oude kasteel en het dorp Persingen een goed alternatief.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- ontsluiten kennis over vroegere Huis Persingen en oversteekplaats- verhalen over de plek en het kasteel ontsluiten- in het terrein zichtbaar maken van de contouren
Initiatiefnemer:	Stichting Zwanenbroekje i.s.m. Stichting Het Kerkje van Persingen/Stichting tot Behoud van Monument en Landschap
Betrokkenen:	terreineigenaars, Waterschap Rivierenland, IVN, Gemeente, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Archeologische Werkgemeenschap Nederland (afd. Nijmegen)
Kosten éénmalig:	€ 50.000
Kosten jaarlijks:	€ 600 voor onderhoud van terrein en voorzieningen
Prioriteit:	middenlang
Relatie andere projecten:	project EC2

EC2 Verbinden van cultuurhistorische parels met het landschap

Dit betreft een koepelproject voor de hele Gemeente Groesbeek/Berg en Dal waarbij de verbinding van cultuurhistorie en het landschap op diverse manieren uitgewerkt kan worden. Het kan gaan om gebouwen, archeologische plaatsen, wegenstructuren, dorpsentrees met ensemble van boerderijen en omliggend landschap (beschermd dorpsgezicht), industrieel erfgoed, relictten uit WOII, landgoederen etc. Indien kansen benut kunnen worden, bij de uitwerking de lokale deskundigen betrekken. Voorbeelden zijn:

- Oostelijke entree van Kekerdom en ensemble rond de kerk,
- De Tien Geboden,
- dorp Persingen,
- elementen Erlecom,
- ensemble boerderijen te Wercheren,
- delen van Leuth,
- ensemble Zeeland met Zeelandsche Hof
- en andere karakteristieke bebouwing in de verschillende buurtschappen.

Voorbeelden voor industrieel erfgoed zijn de Scheepswerf Bodewes en verschillende steenfabrieken.

In het Groesbeekse is de bebouwing uit de wederopbouwperiode van belang en de landgoederen zoals o.a. Nederreichswald en de landgoederen in de Meerwijk.

Concrete doelen:	- De cultuurhistorische waarde en de identiteit van het landschap inclusief bebouwing behouden en versterken - Landschap en cultuurhistorie verbinden met ruimtelijke kwaliteit en andere beleidsterreinen van wegeaanleg tot en met toeristische ontsluiting - het ontwikkelen van wandel- en fietsroutes.
Initiatiefnemer:	divers, afhankelijk van project in samenwerking met Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	Afhankelijk van het deelgebied in de gemeente, kunnen dat leden zijn van de Heemkundekring De Duffelt, de Heemkundevereniging Groesbeek, de Heemkundevereniging Berg en Dal of de Werkgroep Van Ploeg tot Heilig Land en/of de Stichting tot behoud van Monument en Landschap.
Kosten éénmalig:	afhankelijk van situatie en wensen en als onderdeel van de ontwikkeling mee laten nemen.
Kosten jaarlijks:	?
Prioriteit:	kansen benutten; hoog
Relatie andere projecten:	diverse sporen ZL, CE, RE en NF

EC3 Grenzeloze historie en opwaardering van grenspalen

De grenspalen, zowel de huidige als die van voor de grenscorrectie, leiden veelal een kwijnend bestaan. Sommige grenspalen zijn nauwelijks zichtbaar, zijn totaal overwoekerd of zelfs ingegraven. Deze historische relictten verdienen beter. De opwaardering (opknap) en zichtbaar maken van de grens is een gemeenschappelijk project voor de cultuurhistorische organisaties aan beide zijden van de grens en de nieuwe gemeente in het bijzonder.

Concrete doelen: - ontsluiten kennis over voorkomen van grensmarkeringen,
 - verhalen over de grens ontsluiten
 - in het terrein zichtbaar maken van oude grensmarkeringen

Initiatiefnemer: Heemkundekring Berg en Dal

Betrokkenen: Stichting tot behoud van Monument en Landschap en de Heemkundekring De Duffelt/Die Düffel. Met deze 2 organisaties is ruim 20 jaar geleden over de grenspalen een themadag georganiseerd onder het motto "Grenzeloze historie". Gemeente Berg en Dal, Gemeinde Kranenburg, Kreis Kleve

Financiering: Interreg/Euregio

Kosten éénmalig: € 10.000

Kosten jaarlijks: € 1.000

Prioriteit: middenlang

Relatie andere projecten: Grensoverschrijdend landschapspark (Vereniging Nederlands Cultuurlandschap).

EC4 Veldnamen in de Duffelt

De Duffelt onderscheidt zich qua historie van de Ooijpolder en de deelgebieden in Groesbeek. Veldnamen zichtbaar maken is een eenvoudige en aansprekende manier om de geschiedenis beleefbaar en zichtbaar te maken. Tijdens de uitvoering van het vorige LOP is hiermee ervaring opgedaan door de samenwerking die is aangegaan met de lokale deskundigen van de cultuurhistorie en de Ploegdriever. Een vergelijkbare aanpak met de heemkundekring van de Duffelt zou nu gevolgd kunnen worden. Mogelijk is het zinvol het project te ontwikkelen aan weerszijden van de grens om de Duitse en Nederlandse Duffelt met elkaar te verbinden. Voorheen was de informatie op kaart uitgewerkt. Misschien is het overwegen waard er nu een *app* voor te ontwikkelen voor zowel de vindbaarheid van de veldnamen als de achtergrondinformatie te ontsluiten.

Concrete doelen:	- zichtbaar maken van cultuurhistorie in het landschap aan de hand van veldnamen - De Duitse en de Nederlandse Duffelt met elkaar verbinden - ontsluiting van cultuurhistorie via <i>app</i> of ander medium en bordjes in het veld
Initiatiefnemer:	Heemkundekring Duffelt en Ploegdriever
Betrokkenen:	organisaties aan Nederlandse en Duitse zijde
Financiering:	Interreg, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, crowdfunding
Kosten éénmalig:	€ 15.000
Kosten jaarlijks:	€ 1.000 voor onderhoud en organisatie
Prioriteit:	middellang
Relatie andere projecten:	spoor RE, CE

EC5 Perspectief voor Woudeiken en Beukenlanen

Het bos in de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal herbergt relictten uit verschillende tijdslagen die onder meer door onderzoek van Probos aan het licht gekomen zijn. Een Romeinse / Middeleeuwse laag met waterwerken, versterkingen en tal van nog te ontdekken zaken; een vroegmoderne laag van eikenbos, heide en wallen; een 19^e- en 20^e-eeuwse landgoedlaag met lanen (die op hun eind lopen) en landhuizen c.a.; een laag van WOII met het bommenlijntje en kleine reliëfverschillen door munitieopslag, loopgraven, schuttersputjes etc.

Probos heeft voor het Groesbeekse bos uit verschillende tijdslagen elementen naar voren gehaald om die te accentueren die relevant zijn voor de hedendaagse opgaven. Bijvoorbeeld de relictten aan **eikenbos** met wintereiken als bron voor een hogere biodiversiteit. Voor een deel zijn bosjes en wallen al geïnventariseerd. Aangezien de bossen verschillende eigenaren kennen, is het verstandig hier eerst een landschapsbiografie te maken, een atlas voor een groter gebied met het stuwwalsysteem met riviervlakten en op basis daarvan de strategie en de keuzen voor de toekomst helder op een rij te zetten (te denken is aan behoud of ruïnebeheer van **lanenstelsels** ten behoeve van de vrijetijdseconomie of nieuwe vormen van bosbouw.)

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- opstellen van een beheersvisie voor de gehele stuwwal (van Kleef tot Nijmegen) met een zoneringskaart voor de verschillende functies van het bos en de cultuurhistorische en ecologische bijzonderheden en mogelijkheden voor diverse vormen van bosbouw en ander medegebruik- veiligstellen bijzondere cultuurhistorische verschijnselen in het Ketelwald- veiligstellen bijzondere biodiversiteit in het Ketelwald- beleefbaar maken van deze elementen
Initiatiefnemer:	Werkgroep Ketelwald / Staatsbosbeheer
Betrokkenen:	Forstamt Niederrhein, Staatsbosbeheer, Stichting Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, andere bouseigenaren (Nederrijk, andere particulieren) deskundigen, zoals Klaas Bouwer, Luuk Keunen (bureau RAAP), Paul Klinkenberg (stichting Sprekend Landschap), St. Monument en Landschap, omwonenden
Financiering:	Interreg, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, TBO's, privaat
Kosten éénmalig:	€ 70.000
Prioriteit:	middellang
Relatie andere projecten:	spoor RE, CE, project EC6

EC6 Landschap van oorlog, bevrijding en wederopbouw

De tijd is rijp om oorlog en bevrijding 1944-1945 in het landschap te laten zien. Slagveldtoerisme is in trek. In Groot Berg en Dal staan wel vele monumentjes, maar er is weinig aandacht voor sporen het landschap zelf. Met nieuwe technieken, met name bewerkingen van AHN-gegevens, wordt steeds meer bekend, vooral over de sporen in bos en natuur.

De verwoeste en herrezen Thornsche Molen, De Wylerbaan als bevrijdingsroute van Operation Veritable (die ons werkelijk bevrijdde itt Market Garden), met herkenbaar houden en maken van de wal die als frontlijn diende en aanplant van de maple leaf/esdoorn, de loopgraven en schuttersputjes van de Duivelsberg, etc. zie EC 5

Waar de nieuwe Gemeente Groesbeek/Berg en Dal zich ook in onderscheidt is een groot aantal wederopbouwboerderijen, die vaak prachtig in het land liggen, zowel in het laag als op het hoog. Die vertegenwoordigen een regionale kwaliteit, die aandacht verdient.

In de oude gemeente Ubbergen heeft de gemeente er onderzoek naar laten doen; enkele staan inmiddels op de monumentenlijst. Ook in Groesbeek heeft de Heemkundekring alle wederopbouwboerderijen in kaart gebracht. De aandacht voor het landschap van oorlog, bevrijding en wederopbouw, waar de boerderijen een markant onderdeel van vormen, leent zich hiervoor in de vorm van *oral history*. Focus op de wederopbouw (van boerderijen en boerenwerk).

Concrete doelen:	- het ontwikkelen van wandel- en fietsroutes.
Initiatiefnemer:	St. Groesbeek Airborne Vrienden, Sprekend Landschap (Paul Klinkenberg)
Betrokkenen:	Bureau Tijdlijn , Archeologische Werkgroep Nederland, Werkgroep WO2 Archeologie, Via Natura, Bureau Archeologie en Monumenten gemeente Nijmegen en ECG-Group, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en Staatsbosbeheer (terreinbeheerder), Bevrijdingsmuseum, Toerisme en recreatie organisaties, lokale heemkundekringen
Financiering:	Interreg
Kosten eenmalig:	€ 42.000;
Kosten jaarlijks:	€ 1.400
Prioriteit:	kort; middellang
Relatie andere projecten:	spoor RE, CE, project EC5

EC7 Vervallen

EC8 Limes

Hoewel de directe Limes maar een klein stukje door de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal liep, zijn er toch tal van sporen. Nijmegen als garnizoensstad had een duidelijke uitstraling naar het omliggende gebied: de oude tichelgaten bij Holdeurn, de spectaculaire ontdekking van het Romeinse Waterwerk, dat de bronnen van de stuwwal aanboorde om schoon drinkwater naar het Kops Plateau te voeren, de Romeinse haven in het Meertje bij Ubbergen (op basis van recente opgravingen aan de voet van de Beekmansdalseweg), de sporen van een Romeinse nederzetting bij Leuth, de Via Romana naar Kleef en Xanten. Voorts zijn er tempels in Elst, kampementen in Heumensoord en sjeke Romeinse villa's gevonden bij Plasmolen. Nu zijn dit veelal losse elementen. Actualiseren en moderniseren van de fiets/autoroute Via Romana zou de belevingsmogelijkheden hiervan aanzienlijk kunnen vergroten. Dit project is reeds gerealiseerd door het uitbrengen van een *app* in 2014.

Concrete doelen:	- beter beleefbaar maken van de Limes - moderniseren Via Romana
Initiatiefnemer:	Gemeenten
Betrokkenen:	Provincie Gelderland, Kreis Kleve, Land Nord-Rhein-Westfalen, wegbeheerders, lokale heemkundekringen
Financiering:	Interreg, Regionaal Bureau voor Toerisme Knooppunt Arnhem-Nijmegen, overige betrokkenen
Kosten eenmalig:	€ 10.000
Kosten jaarlijks:	€ 200 voor verspreiding, onderbrengen bij VVV's
Prioriteit:	reeds gerealiseerd door nieuwe <i>app</i> in 2014
Relatie andere projecten:	project EC2

EC9 Baksteengoed

Veel grote relictten van de baksteenfabricage in het landschap zijn nog terug te vinden en vaak ook behoorlijk goed gedocumenteerd. Toch zijn er ook nog veel kleinere landschapselementen die nog niet goed bekend zijn, zoals electriciteitshuisjes (tbv de baksteenindustrie), trajecten van smalspoorlijntje etc.

Een routestructuur (via een *app*) zou dit project voor geïnteresseerden kunnen ontsluiten.

Concrete doelen:	- beter beleefbaar maken van het industrieel erfgoed van de baksteenindustrie
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	Provincie Gelderland, Kreis Kleve, Land Nord-Rhein-Westfalen, wegbeheerders, Van Steen en Natuur,
Financiering:	? Interreg
Kosten eenmalig:	€ 10.000
Kosten jaarlijks:	€ 200 voor verspreiding, onderbrengen bij VVV's
Prioriteit:	kort; middellang
Relatie andere projecten:	project EC2

EC10 Water op de stuwwal

Het water op de stuwwal en de beboste hellingen is in visueel-landschappelijk, ecologisch, cultuurhistorisch en recreatief-toeristisch opzicht van groot belang. Beken, bronnen en sprengen vormen kernkwaliteiten van de stuwwal en de beboste hellingen. In het gebied liggen ook andere historische waterpartijen, zoals de visvijvers bij het Afrikamuseum.

In het verleden is al veel gedaan aan herstel, bescherming en beleefbaar maken van bronnen en beken. Maar er liggen op verschillende plaatsen nog opgaven voor de wateren op de stuwwal en de beboste hellingen.

Het is voor de langere termijn gewenst om de functies en het gewenste beheer van de wateren goed te beschrijven en op elkaar af te stemmen. Afstemming tussen de verschillende eigenaren/beheerders is daarvoor nodig.

Concrete doelen:

- inventarisatie van de wateren in het stuwwalgebied.
- een gedeeld beeld van alle betrokkenen van de functies, benodigde herstelwerkzaamheden en het gewenste beheer.
- herstel, bescherming en beleefbaar maken van bronnen, beken, sprengen en andere historische waterpartijen in het stuwwalgebied

Initiatiefnemer: Gemeente Groesbeek/Berg en Dal

Betrokkenen: Waterschap, Staatsbosbeheer, Geldersch Landschap en Kasteelen, Natuurmonumenten, andere grondeigenaren, erfgoedorganisaties, deskundigen, omwonenden

Financiering: nader te bepalen

Kosten eenmalig: nader te bepalen

Prioriteit: middel

ECII Padnamen

Op en rond de stuwwal liggen oude zandwegen en -paden die recreatief-toeristisch van groot belang zijn. Een deel van deze zandwegen- en paden is in het verleden van naamborden voorzien. Daarmee worden de oude namen van deze wegen en paden levend gehouden. Dit project voorziet in het waar nodig vervangen van versleten of verdwenen naamborden en in de eventuele uitbreiding met naamborden op andere zandwegen en -paden die een recreatief-toeristische functie hebben.

Concrete doelen:	- vervanging van bestaande naamborden op de recreatieve onverharde wegen en paden en eventuele uitbreiding daarvan.
Initiatiefnemer:	Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek
Betrokkenen:	recreatieondernemers, erfgoedorganisaties, gemeente
Financiering:	nader te bepalen
Kosten eenmalig:	nader te bepalen
Kosten beheer:	nader te bepalen
Prioriteit:	hoog
Relatie andere projecten:	ZLI

EC12 Herstel landgoed De Holthurnsche Hof

De Holthurnsche Hof maakt deel uit van een reeks van buitenplaatsen en landgoederen die vanaf ca 1650 zijn gesticht op de stuwwal. Het landgoed was in de 18^e eeuw het eigendom van welgestelde Nijmegenaren. Het werd verfraaid met lanen en slingerende bospaden in landschapsstijl. Oude eiken en beuken langs de lanen bestaan nog. De eigenaar gaf in 1906 opdracht aan de bekende landschapsarchitect Hugo Poortman het park te verfraaien en een arboretum aan te leggen. Bomen daarvan zijn nog aanwezig. Een ruime landschapsstijl is aanwezig, weliswaar aangetast door de tijd, omdat onvoldoende werd onderhouden en bijgeplant.

Het landgoed wordt gewaardeerd vanwege de aanwezige Romeinse sporen (dakpannenfabricage), de relatie met het Reichswald, de aanleg in ruime landschapsstijl, de restanten van een arboretum en de bijzondere hoge ligging met uitzichten naar vele kanten. Park en omliggend agrarisch gebied vormen een eenheid.

De cultuurhistorische, toeristische en ecologische waarden kunnen worden vergroot door een planmatige aanpak van het herstel van het landgoed.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- Opstellen van een herstelplan met begroting in fasen.- Herstel van landgoed De Holthurnsche Hof, waaronder herstel van vergezichten, randen van het parkbos, paden in het parkbos en rododendronvallei.- Verbetering van de relatie met de omringende landgoederen en bossen.
Initiatiefnemer:	eigenaar/beheerder Holthurnsche Hof
Betrokkenen:	aanliggende grondeigenaren, erfgoedorganisaties
Financiering:	nader te bepalen
Kosten eenmalig:	voor opstellen herstelplan € 18.000
Prioriteit:	middel
Relatie andere projecten:	ZL3, EC2, EC5, EC8, RE2a

2.5 Spoor RE Recreatieve infrastructuur

REI Regie diversiteit wandelmogelijkheden

De Gemeente Groesbeek/Berg en Dal is goed ontsloten voor wandelen en minder voor andere vormen van recreatie. Dikwijls ontstaan er nieuwe initiatieven voor wandelroutes, kaarten, apps voor de boerenlandpaden of thematisch zoals de Geopaden en de aquaductroute. Vaak gaat het gepaard met extra borden in het buitengebied. De routes en wegwijzers blijven aandacht vragen en ook is er vaak behoefte aan handhaving van de gedragsregels.

Het uitwerken van een overzichtelijk aanbod, een heldere presentatie en eenduidige markering (en/of eventuele vermindering van markering) is in belang van gebruik van de routes door inwoners en in het belang van de presentatie voor het toerisme. Mogelijk kan dit op de gemeentesite. Hierbij ook letten op afstemming met routes in Duitsland en buurgemeenten. Dit past ook goed bij de doelstellingen van het toerismebeleid. Het zou gecombineerd kunnen worden met ZLI, waarbij knooppunten van zowel het wandelpadennetwerk als het fietspadennetwerk in de gehele regio in kaart kunnen worden gebracht. Ook kan daarop de recreatieve kennis- en informatie-infrastructuur worden opgenomen zoals beschreven in project CE6 Netwerk gastheerschap.

Daarnaast kan dit project ook bestaande knelpunten in beeld brengen (en waar mogelijk oplossen) voor andere vormen van openluchtrecreatie, zoals fietsen, mountainbiken, paardrijden, etc.

Verder een intern advies opstellen hoe om te gaan met nieuwe initiatieven voor (thematische) routes.

Concrete doelen:	- helder beleid voor nieuwe en bestaande recreatieve infrastructuur - helder beeld bij recreanten op het recreatieve aanbod - door minder borden zien we het landschap weer
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal zelf (diverse beleidsterreinen)
Betrokkenen:	bestaande organisaties op het terrein van toerisme, Stichting Toerisme En Recreatie Groesbeek, recreatie en Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek, wandelclubs en vertegenwoordiging van dienstverleners van boerenlandpaden.
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal met subsidie provincie?; mogelijk aansluiting projecten Regionaal Bureau voor Toerisme Knooppunt Arnhem-Nijmegen en/of buurgemeenten
Kosten éénmalig:	€ 4.500
Prioriteit:	korte termijn
Relatie andere projecten:	met name projecten GB, project CE6, ZLI

RE2 Optimalisering wandelnetwerk

Gedurende het eerste uitvoeringsprogramma van LOP-I zijn al diverse wandelmogelijkheden verbeterd. In de Ooijpolder zijn boerenlandpaden toegevoegd; in de Duffelt zijn de boerenlandpaden verminderd. In het Groesbeekse zijn altijd meer toegankelijke onverharde paden geweest. Er zijn een aantal knelpunten die nog steeds bestaan sinds de inventarisatie in 2005. Ook kan het zijn dat er nieuwe wensen zijn voor ommetjes vanuit de dorpen en verbindende routes tussen bestaande wandelpaden en/of aansluiting op de wandelmogelijkheden in de natuurgebieden en/of in aansluiting op recreatiegebieden.

Het doel is de wandelmogelijkheden in het buitengebied te optimaliseren in samenwerking met grondeigenaren, Waterschap Rivierenland, terreinbeherende organisaties e.a. In de praktijk gaat dat om aanleg van eenvoudige onverharde paden, eenvoudige wandelvoorzieningen als bruggetjes en voor rustpunten of uitzichtpunten. Soms kan dit gecombineerd worden met een locatie of een gebouw, dat vanuit cultuurhistorisch oogpunt interessant is. Een *quick scan* om alle knelpunten en wensen die er zijn bij elkaar te brengen is een goede start van dit project. Het kan mogelijk gecombineerd worden met het uitrollen van het wandelknooppuntennetwerk van het KAN

Concrete doelen:	- een goed functionerend wandel- en overig recreatief netwerk - tevreden toeristen en recreanten uit de eigen gemeente
Initiatiefnemer:	Via Natura, Regionaal Bureau voor Toerisme Knooppunt Arnhem-Nijmegen, dorpscomité of particuliere initiatiefnemer of Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	afhankelijk van de situatie maar in ieder geval lokale heemkundekring
Financiering:	privaat, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en landschapsregeling prov. Gelderland
Kosten:	per situatie verschillend
Prioriteit:	start met scan, daarna continu aandacht voor hebben
Relatie andere projecten:	spoor GB, ZL, CE, NF

RE2a Optimalisering wandelnetwerk in Groesbeek

In de voormalige gemeente Groesbeek zijn de wandelmogelijkheden goed en talrijk. Er is in het verleden al een overzicht gemaakt van knelpunten en daarvan zijn de onderstaande 10 knelpunten concreet in beeld. Elk knelpunt vraagt een eigen aanpak met betrokkenen op de locatie zelf of door te zoeken naar een redelijk alternatief.

1. Ommetje Berg en Dal; verbinding Uleput en paden Flierenberg
2. Nabij Holdeurn laag is een erf wat niet toegankelijk is
3. Verbinding noord en zuidzijde van de Wylerbaan is voor wandelaars niet toegankelijk; ook derde baan is voor wandelaars niet veilig.
4. Aanpassing oude plan Oude Meulenpad?, Verbinding dorp Groesbeek en buitengebied tussen Wylerbaan en Kamp.
5. Verbinding Steumpeldelaon en verbinding Boersteeg structureel maken
6. Boersteeg onveilig voor wandelaars; alternatief vanaf schouwpad, Steenbroekse heide, via evz naar Schildbroek/spoorlijn
7. Wandelverbinding vanaf Schilbroek naar Cranenburgsestraat
8. Toegankelijkheid schouwpaden van waterschap, direct in/vanaf het dorp (in overleg met Waterschap Rivierenland)
9. Verbinding tussen Bruuk en Reichswald op Nederlands en Duits grondgebied
10. Verbinding vanaf Grafwegen naar Reichswald ivm afsluiting door particulier; weinig ruimte op de weg
11. Overgang voor ruiters over de Wylerbaan bij de ecologische verbindingzone (Kniendevrang).

Initiatiefnemer:	dorpscomité of particuliere initiatiefnemer of Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	afhankelijk van de situatie maar in ieder geval lokale heemkundekring of iemand die zeer bekend is met de wandelwensen en het gebied goed kent, Waterschap Rivierenland
Financiering:	privaat, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en landschapsregeling Prov. Gelderland, soms mogelijkheden met verevening
Kosten:	per situatie verschillend
Prioriteit:	niet alle even hoog; kansen benutten en onveilige situaties direct aanpakken
Relatie andere projecten:	spoor CE, GB, NF

RE2b Optimalisering wandelnetwerk in Ooijpolder

Het wandelnetwerk in de Ooijpolder is redelijk op orde. Het is een combinatie van een netwerk op publieke grond en op particuliere gronden. Zeker het netwerk van boerenlandpaden is enorm uitgebreid. Het beheer van de paden is in handen van de desbetreffende grondeigenaren. Afstemming over eventuele problemen in het netwerk of verandering van eigenaren kan ertoe leiden om dit gezamenlijk met alle grondeigenaren aan de orde te stellen. Zeker de aansluiting op de paden, afstemming van beheer en voorzieningen op publiek eigendom moet periodiek (minimaal 1x per jaar) op basis van klachten en/of tips van gebruikers en/of oplossingen voor knelpunten in overleg besproken worden. Voorbeeld is het pad van het pontje naar wandelbrug De Springplank. Een structurele oplossing hiervoor moet onderzocht en vervolgens uitgevoerd worden.

Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal ism Via Natura
Betrokkenen:	grondeigenaren en publieke partners
Financiering:	grondeigenaar, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Via Natura (via afgesloten contracten)
Kosten éénmalig:	€ 1.000
Kosten jaarlijks:	incidenteel
Prioriteit:	korte termijn
Relatie andere projecten:	project ECI, spoor RE, NF

RE2c Ontbrekende schakels in het wandelpadennetwerk van de Duffelt

Zie ook GB3:

Met name in de Duffelt is er nog behoefte aan meer Groen-blauwe dooradering, zoals ook is aangegeven in de Structuurvisie van de oude Gemeente Ubbergen. De weteringen kunnen daarin een hoofdstructuur vormen, samen met de randen langs de zand- en kleiwinplassen (in overleg met Waterschap Rivierenland en de eigenaren van de zandwinplassen). Hier kunnen nieuwe haagstructuren worden aangelegd of struinpaden door en langs de moerasbossen komen. Ook kavelgrenzen kunnen hier meer accent krijgen met hagen. Wellicht dat via de vergroeningsbijdrage van het Europees landbouwbeleid hier (in de toekomst) ook gericht geld voor kan komen. Nu worden boeren via dit spoor niet gestimuleerd om daarin te investeren. Een combinatie met verevening voor ruimtelijke ontwikkelingen kan echter ook hier incidenteel mogelijkheden bieden. Daarnaast bieden de landgoedontwikkelingen en het bedrijventerrein rond Leuth aanknopingspunten. De hagen moeten aansluiten op de Duitse hagen o.a. bij Zyfflich en Neer en waar mogelijk ook aanhaken op het wandel- en fietspadennetwerk in de Duitse Düffel.

Concrete doelen:	- aanleg struinroutes en hagen, ca. 10 km struinpad langs weteringen en 3 km in verbindingen naar de wegen, waar mogelijk in combinatie met hagen, naar schatting 50% - aansluiting op Duitse netwerk van paden en hagen
Initiatiefnemer:	Via Natura, Ploegdriever of Vereniging Nederlands Cultuurlandschap
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, grondeigenaren, Waterschap Rivierenland, Gemeinde Kranenburg
Financiering:	deels via openstelling schouwpaden (geen financiering nodig, in overleg met Waterschap Rivierenland) via verevening voor aangrenzende "rode" initiatieven of via bijdrage vanuit Euregio
Kosten eenmalig:	-
Kosten jaarlijks:	€520 voor de paden, €17.680 voor de hagen
Prioriteit:	permanent kansen zoeken en benutten
Relatie andere projecten:	spoor RE, soms NF

RE3 Recreatieve verbinding tussen Ooij en Gendt/Bemmel

De Gemeente Groesbeek/Berg en Dal maakt deel uit van het Nationaal Landschap De Gelderse Poort waarvan een deel aan de overzijde van de Waal ligt (gemeente Lingewaard) Vanaf mei tot en met september is er een beperkte veerdienst voor voetgangers. De veerverbinding met Pannerden en Millingen is het gehele jaar door mogelijk.

Hier zou een watertaxi goede mogelijkheden kunnen bieden, niet alleen voor toeristen, maar wellicht ook voor forensenverkeer (vergelijk het traject Gorinchem - Rotterdam). Halteplaatsen zouden kunnen zijn: Nijmegen (Waalkade), Bemmel, Ooij (Bizonbaai), Ooij (dorp), Gendt, Kekerdomse Waard, Hulhuizen, Millingerwaard (theetuin), Fort Pannerden, Millingen (evt. nog Pannerden, Lobith, Kleve).

De voormalige Gemeente Ubbergen heeft dit idee ook opgenomen in de Structuurvisie Buitengewoon Ubbergen 2020. Ook vanuit Kleef is er belangstelling om veerverbindingen mogelijk te maken.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- ontwikkeling watertaxi als alternatief voor wegverkeer- ontwikkeling watertaxi als toeristisch-recreatief vervoermiddel of als zelfstandig uitstapje (minicruise)- ontwikkeling aansluitend recreatief netwerk
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	omliggende gemeenten
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Knooppunt Arnhem-Nijmegen, Provincie, Euregio
Kosten eenmalig:	?
Prioriteit:	middelhoog
Relatie andere projecten:	spoor GB, ZL, CE, NF

RE4 De Grens als erfgoed

Op tal van plaatsen zijn restanten van de oude grens tussen Nederland en Duitsland, en voorlopers daarvan zoals het Hertogdom Gelre en het Land van Kleve(?) nog herkenbaar: uit recente tijden de wachthuisjes van de grensposten bij Wyler en Beek, maar er is ook nog een oude landweer langs het Reichswald, oude grenspalen, maar wellicht ook smokkelpaden en plaatsen die soms Duits, soms Nederlands zijn geweest, zoals een deel van de Wylerberg.

Stappenplan:

- * opdracht aan erfgoedonderzoeker/ontwikkelaar fiets/wandelroute
- * verzamelen kennis en materiaal, contacten leggen met terreineigenaars/beheerders
- * ontwikkelen route en beschrijvingen
- * ontwikkelen website en markeringen in het terrein

Concrete doelen:

- ontwikkeling wandelroute
- markering oude grensoverblijfsels

Initiatiefnemer:

Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, Via Natura, Regionaal Bureau voor Toerisme Knooppunt Arnhem-Nijmegen

Betrokkenen:

Mogelijke projectpartners: Heemkundekringen aan beide zijden van de grens, Gem. Berg en Dal, Gem. Kranenburg, Gem. Kleve, Kreis Kleve, Prov. Gelderland; afstemming noodzakelijk met terreineigenaars en natuurbeheerders, wegbeheerders

Financiering:

Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Knooppunt Arnhem-Nijmegen, Provincie, Euregio

Kosten eenmalig:

€20.000 voor ontwikkeling wandel/fietsroute en research, inclusief website; €10.000 voor markering en uitleg (bijv. via QR-codes) van interessante locaties.

Prioriteit:

middelhoog

Relatie andere projecten:

spoor GB, ZL, CE, NF

2.6 Spoor NV Natuur en natuurverbindingen

NVI Monitoring natuur en natuurverbindingen

Vanuit verschillende organisaties is aangedrongen op goede monitoring van de aangelegde natuur en natuurverbindingen. Ook is daarbij gewezen op het belang van de vele kennisinstellingen in Nijmegen en omstreken, zoals Radbouduniversiteit, Stichting Bargerveen, HAN, Helicon en de instellingen die ecologische gegevens verwerken. Monitoring is van belang voor enerzijds het verantwoorden van de inspanningen aan de maatschappij, maar ook bij het uitdragen van de successen.

Daarnaast is het van groot belang om onvolkomenheden bij te sturen en om te leren van fouten.

In het achtergronddocument van dit Landschapsontwikkelingsplan is al een evaluatie opgenomen van behaalde doelen en resultaten van het vorige Landschapsontwikkelingsplan en daarnaast zijn er diverse publicaties rond dit onderwerp uitgekomen of in voorbereiding, met name over de ecologische resultaten van de groenblauwe dooradering in de Ooijpolder.

In het kader van de contracten die zijn afgesloten voor die landschapselementen is monitoring een verplicht onderdeel en wordt periodiek een schouw gehouden van de terreinen. Ook voor onderdelen van het Gelders NatuurNetwerk (GNN, de natuur in de vroegere EHS) is monitoring een verplicht onderdeel van het reguliere beheer in het kader van Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL). Dit wordt verzorgd door de Provincie.

Voor natuurverbindingen, in het bijzonder de kleinwildtunnels die op diverse plaatsen zijn aangelegd, is monitoring vaak noodzakelijk. Hoewel dit in de meeste gevallen tot het onderhoud van de weg behoort, leert de praktijk dat de functionaliteit van de verbindingen nogal eens te wensen overlaat. Daarnaast is wetenschappelijk onderzoek, zoals bijvoorbeeld uitgevoerd door St. Bargerveen, van groot belang om inzicht te krijgen in de succes- en faalfactoren van de ingerichte landschapselementen, voor de ecologische, maar zeker ook voor de andere functies die ze vervullen. Dit project formuleert een jaarlijks onderzoek van een deel van het gemeentelijk grondgebied, gericht op het functioneren van het ecologisch netwerk, de kritische punten daarin (bijvoorbeeld kleinwildtunnels) en het voorkomen van doelsoorten en bijzondere soorten. Er wordt vanuit gegaan dat dit onderzoek voor een deel door vrijwilligers en stagiairs van opleidingsinstellingen gedaan zal worden.

Concrete doelen:	- een goed functionerend ecologisch netwerk - goede verantwoording naar de maatschappij - leren voor nieuwe projecten, uitdragen van successen, bijstellen van fouten
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, provincie, wegbeheerders, natuurbeheerders
Betrokkenen:	lokale ecologen en natuurverenigingen, SOVON en andere gegevensverzamelende organisaties, Waterschap Rivierenland
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en SNL (Prov. Gelderland), wegbeheerders
Kosten eenmalig:	
Kosten jaarlijks:	€ 4.000
Prioriteit:	jaarlijks
Relatie andere projecten:	spoor GB, CE, NF

NVI a Monitoring groenblauwe diensten

Monitor van resultaten van groenblauwe diensten voortzetten tbv de voorlichting over agrarisch natuur- en landschapsbeheer. In 2011, 2012 en 2014 is natuurmonitoring uitgevoerd om de ontwikkelingen in de biodiversiteit in beeld te brengen als gevolg van de landschapsontwikkelingsprojecten. (groenblauwe diensten).

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- een goed functionerend ecologisch, landschappelijk en recreatief netwerk- goede verantwoording naar de maatschappij- input leveren voor de wijze van beheer voor groenblauwe diensten en ecologisch bermbeheer- leren voor nieuwe projecten, uitdragen van successen, bijstellen van fouten- 1 x per 5 jr een grotere monitor en analyse van gegevens- jaarlijks een eenvoudige monitor op basis van de huidige ervaringen (zie rapporten)
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, provincie, wegbeheerders, natuurbeheerders
Betrokkenen:	lokale ecologen en natuurverenigingen, SOVON en andere gegevensverzamelende organisaties, St. Bargerveen, Waterschap Rivierenland
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en SNL (Prov. Gelderland), wegbeheerders, Waterschap Rivierenland
Kosten eenmalig:	
Kosten jaarlijks:	€ 5.000
Prioriteit:	jaarlijks
Relatie andere projecten:	project NVI, spoor GB, CE, NF

NV2 Ontwikkelen grensoverschrijdend leefgebied otter

De otter is na het uitsterven in de vorige eeuw bezig met een voorzichtige terugkeer. De Gelderse Poort blijkt daarvoor een geschikt habitat, want de otter heeft hier weer voet aan de grond gezet. Zijn huidige leefgebied beslaat een flink grensoverschrijdend gebied tussen Nijmegen en Emmerich en wellicht verder. In dit gebied zijn echter nog veel voor de otter zeer gevaarlijke situaties aanwezig.

In de eerste plaats is een goede ecologische infrastructuur langs water noodzakelijk. Eco-duikers met loopplanken of andere "droge" paden zijn nodig waar het leefgebied wegen kruist.

Verdere verbetering waterkwaliteit is waarschijnlijk ook noodzakelijk, omdat de otter als toppredator zeer gevoelig is voor o.a. zware metalen. Belangrijk is ook dat er dekking en natuurvriendelijke oevers aanwezig zijn langs watergangen.

De maatregelen zijn niet alleen voor de otter van belang, maar ook voor een groot aantal andere min of meer amfibisch levende dieren en wellicht ook voor planten(gemeenschappen) die daardoor met name kunnen uitwisselen tussen de verschillende natuurkerngebieden (Gelderse Poort - Kranenburger Bruch - Salmorth - Die Moiedtjes - Emmericherward - Düffel-Kellener Altrhein und Flutmarschen). Vanuit de omgeving van Rees zou zo ook de Oude IJssel (vanuit het zuiden) gekoloniseerd kunnen worden door de otter, waardoor een metapopulatie kan ontstaan.

Er kunnen interessante financieringsstromen beschikbaar komen via KRW, N2000 en de Euregio, maar ook via de reguliere middelen van wegbeheerders voor ontsnippering (MJPO) en waterbeheerders (Rijkswaterstaat, Waterschap Rivierenland, Duitse waterbeheerders). Wellicht zijn er mogelijkheden voor ecotoerisme. Waterschap Rivierenland ziet mogelijkheden om bij het Omleidingskanaal bij het Wylerbergmeer aanpassingen te realiseren.

Concrete doelen:	- kwaliteitsverbetering en vergroting van het leefgebied van de otter in de Gelderse Poort tussen Emmerich en Nijmegen
Initiatiefnemer:	Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, St. Ark (Bart Beekers), Calutra, Flora- en faunawerkgroep
Betrokkenen:	Waterschap Rivierenland (KRW), Staatsbosbeheer, Nabu, Land Nordrhein-Westfalen, Kreis Kleve, Provincie Gelderland, gemeenten, wegbeheerders lokale ecologen en natuurverenigingen, Flora- en faunawerkgroep
Financiering:	Euregio (Prov. Gelderland), KRW, N2000, wegbeheerders
Kosten eenmalig:	€500.000 over een periode van 10 jaar
Kosten jaarlijks:	-
Prioriteit:	hoog
Relatie andere projecten:	spoor GB, RE, project NV9

NV3a Vogels van het cultuurland: patrijs, veldleeuwerik, (kievit) stimuleren

In het agrarisch cultuurlandschap in Nederland is de diversiteit aan karakteristieke vogels van dat cultuurlandschap de afgelopen decennia sterk achteruit gegaan door schaalvergroting en intensivering in de landbouw. Hoewel de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal zich daarbij voor een flink deel positief onderscheidt, is ook hier stimulering van met name deze groep vogels van groot belang. Die kievit is echter ook in dit gebied sterk achteruit gegaan, met name door het vervroegen van bewerkingsdata (maaïen).

Met name langs perceelsranden is het vaak gemakkelijk ruige stroken te handhaven, bijvoorbeeld langs greppels en watergangen, maar ook langs wegbermen of onverharde wegen. Voorwaarde is vooral dat “niet te netjes” gewerkt wordt. Insecten, muizen en andere prooidieren, tevens soms doelsoorten, vinden dan een biotoop of trekroute. Ze passen vaak goed in Landschapontwikkelingsplan en Gebiedsuitvoeringsprogramma (GUP).

Agrarische bedrijven kunnen gestimuleerd worden om hun perceelsranden volgens ecologische principes in te richten. Dit kan via stimulering van het soortenbeheer, of via agrarisch natuurbeheer van de gebiedscollectieven. In sommige gevallen kan ook met verevening of met andere middelen aanleg van akkerranden gestimuleerd worden.

Het is van belang daarbij aandacht te besteden aan de juiste zaadmengsels voor een optimaal resultaat voor vogels en zo mogelijk ook voor insecten en recreanten.

Concrete doelen:	- beheer van ruige en/of kruidenrijke perceelsranden op agrarische bedrijven; op 10 bedrijven, ca. 400 ha 20 ha kruidenrijk grasland
Initiatiefnemer:	Ploegdriever, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal (verevening)
Betrokkenen:	agrariërs, Waterschap Rivierenland, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Financiering:	via verevening, Provincie Gelderland (soortenbeheer of agrarisch natuurbeheer via gebiedscollectieven), subsidie akkerranden van het Waterschap (niet langs A-watergangen)
Kosten eenmalig:	-
Kosten jaarlijks:	€ 5.080: 20 ha € 254/ha (SNL 12.02 Kruiden- en faunarijk grasland)
Prioriteit:	hoog
Relatie andere projecten:	spoor GB, RE, NF

NV3b Vogels van het cultuurland: steenuil, kerkuil stimuleren

In het agrarisch cultuurlandschap in Nederland is de diversiteit aan karakteristieke vogels van dat cultuurlandschap de afgelopen decennia sterk achteruit gegaan door schaalvergroting en intensivering in de landbouw. Hoewel de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal zich daarbij voor een flink deel positief onderscheidt, is ook hier stimulering van met name deze groep vogels van groot belang.

Met name in de buurt van niet te nette boerderijen en tegenwoordig paardenstallen en hobbyboeren etc. kunnen veel muizen een bestaan vinden, doordat voer veelal goed beschikbaar is en ontstaat een goed jachtgebied in de afwisselend afgegrasde (paarden)weitjes.

Voorwaarde is vooral dat “niet te netjes” gewerkt wordt. Insecten, muizen en andere prooidieren vinden dan een biotoop of trekroute. Verder kunnen paardenhouders gestimuleerd worden om weilanden te omzomen met hagen of hier en daar hoogstamfruitbomen (of andere bomen) te planten (zie ook het voorbeeldboek Paard en Landschap, gemaakt in de vorige LOP-periode).

Met name voor de uilen is het ook van belang dat er voldoende nestgelegenheden zijn. Waar de indruk bestaat dat dit beperkend is voor het broedsucces kunnen nestkasten worden geplaatst, uiteraard met goedkeuring van de grond/bedrijfseigenaars. We gaan ervan uit dat de kasten gebouwd worden door vrijwilligers van bijvoorbeeld het IVN. Zo ontstaat ook de mogelijkheid voor participatie. Voor materiaal is een postje opgenomen.

Concrete doelen:	- stimuleren van de plaatsing van nestkasten, hagen en (hoogstamfruit)bomen
Initiatiefnemer:	Ploegdriever, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal (verevening), vrijwilligers
Betrokkenen:	paardenhouders, agrariërs en hobbyboeren, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Financiering:	via verevening, Provincie Gelderland (soortenbeheer of agrarisch natuurbeheer via gebiedscollectieven)
Kosten eenmalig:	€ 400 voor 20 nestkasten
Kosten jaarlijks:	-
Prioriteit:	hoog
Relatie andere projecten:	spoor GB, RE, NF

NV4 Akkervogels, met name randenbeheer op akkerbouwbedrijven in combinatie met GLB

Dit project houdt in dat een inventarisatie wordt gehouden van akkerbouwbedrijven die voor hun Vergroeningstoelage (Europese landbouwsubsidie) ecologische focusgebieden (EFA's) moeten aanleggen. Waar dit aan de orde is moeten deze bedrijven gestimuleerd worden om hun akkers met akkerrandenbeheer in te richten t.b.v. akkervogels, zoals de veldleeuwerik, de roodborsttapuit en de patrijs. Dit kan door extra mogelijkheden onder de aandacht te brengen, zoals spuit- en mestvrije zones langs watergangen en de Stimuleringsregeling Akkerranden (bufferstroken van 4 m breed) daarvoor van het Waterschap. In sommige gevallen kan ook met verevening of met andere middelen aanleg van akkerranden gestimuleerd worden.

Niet alleen jaarlijks ingezaaide akkerranden voldoen voor het stimuleren van akkervogels: ook ruige greppels of andere ruige stroken langs akkers blijken veelal goed te functioneren voor deze vroeger algemene groep van vogels.

Het is van belang daarbij aandacht te besteden aan de juiste zaadmengsels voor een optimaal resultaat voor vogels en zo mogelijk ook voor insecten en recreanten.

Concrete doelen:	- aanleg (behoud) van kruidenrijke akkerranden op minimaal 3 akkerbouwbedrijven
Initiatiefnemer:	Ploegdriever, LTO, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal Landschapsontwikkelingsplan
Betrokkenen:	akkerbouwers, Waterschap Rivierenland, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, lokale ecologen en natuurverenigingen,
Financiering:	Euregio (EFRO), Waterschap in samenwerking met Provincie Gelderland en Nordrhein-Westfalen
Kosten eenmalig:	
Kosten jaarlijks:	€ 13.125 bij in totaal 150 ha bedrijfsoppervlak, dus 7,5 ha EFA, en €0,70/strekkende meter en 4 m breed vergoeding door Waterschap (niet langs A-watergangen)
Prioriteit:	hoog
Relatie andere projecten:	spoor GB, RE

NV5 Akkerreservaten op kleigronden

Dit project houdt in dat een inventarisatie wordt gehouden van akkerbouwbedrijven die voor hun Vergroeningstoelage (Europese landbouwsubsidie) ecologische focusgebieden (EFA's) moeten aanleggen. Ook al kan dit wellicht momenteel niet zo zijn, dan zou het na de huidige GLB-termijn aangescherpt kunnen worden.

Waar dit aan de orde is kunnen deze bedrijven gestimuleerd worden om de EFA's als (botanische) akkerreservaten vorm te geven. Dit kan door extra mogelijkheden onder de aandacht te brengen, zoals het Soortenbeleid, waarvoor dergelijke akkers van belang kunnen zijn. In sommige gevallen kan ook verevening een rol spelen bij het realiseren van dit project. Creatief inspelen op de mogelijkheden met oog voor duurzaamheid is daarbij van belang.

Het is verder van belang daarbij aandacht te besteden aan de juiste zaadmengsels voor een optimaal resultaat, zo mogelijk ook voor vogels en voor insecten en recreanten.

Concrete doelen:	- aanleg (behoud) van akkerreservaten op 2 akkerbouwbedrijven, 5 ha totaal
Initiatiefnemer:	Ploegdriever, LTO, Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Landschapsontwikkelingsplan	
Betrokkenen:	akkerbouwers, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, lokale ecologen en natuurverenigingen,
Financiering:	GLB en Provincie Gelderland
Kosten eenmalig:	
Kosten jaarlijks:	€4.000: 50% van de SNL-subsidie voor NI 2.05 Kruiden- en faunarijke akker: €800/ha
Prioriteit:	matig
Relatie andere projecten:	spoor GB, RE

NV6 Locaties voor natuurcompensatie

Met name bij ruimtelijke ontwikkelingen binnen het Gelders Natuurnetwerk, maar soms ook als gevolg van compensatieplicht in/bij Natura 2000-gebieden of als gevolg van de Flora- en faunawet of de Boswet, is het soms noodzakelijk natuurcompensatie te realiseren buiten de projectlocatie. Voorbeelden zijn uitbreidingen van bijvoorbeeld recreatievoorzieningen of zorginstellingen in de bossen van de stuwwallen. Ook voor de landschappelijke verevening die gevraagd wordt bij ruimtelijke ontwikkelingen kan de noodzaak zich voordoen buiten de projectlocatie natuurcompensatie te realiseren.

Het is ook voor de initiatiefnemers (projectontwikkelaars) vaak handig deze compensatie uit te besteden aan gespecialiseerde instanties, zoals natuurbeheerders (Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek, Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, Stichting Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen, Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer). Om dit mogelijk te maken moeten daarvoor locaties beschikbaar zijn, waar de grond beschikbaar is en waar kansen liggen om de te compenseren natuurwaarden te realiseren. Indien mogelijk kan ook van tijdelijke natuur (buiten GNN) het beheer gefinancierd worden, mits daarmee de compensatiedoelen gerealiseerd worden.

De Gemeente Groesbeek/Berg en Dal kan een belangrijke rol spelen als “makelaar” om dergelijke deals in gang te zetten.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- faciliteren natuurcompensatie voor initiatiefnemers van ruimtelijke ontwikkelingen in gevoelige gebieden- aanleg stukjes natuur, bij voorkeur op cruciale plaatsen (ontbrekende schakels) in ecologische verbindingzones of ter versterking van bestaande natuurterreinen (met name in de Groene Ontwikkelingszone van Prov. Gelderland)- selectie van kansrijke locaties voor dergelijke natuurontwikkeling
Initiatiefnemer:	natuurbeheerders (Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek, Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, Stichting Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen, Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer)
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, grondeigenaren, projectontwikkelaars
Financiering:	via compensatienoodzaak voor “rode” initiatieven
Kosten eenmalig:	afhankelijk van compensatiebehoefte
Kosten jaarlijks:	-
Prioriteit:	indien aan de orde
Relatie andere projecten:	spoor NV, soms RE, ZL, NF

NV7 Tijdelijke natuur op braakliggende grond

Met name op bedrijventerreinen in ontwikkeling zijn ook in de nieuwe Gemeente Groesbeek/Berg en Dal nog hier en daar terreinen niet ingevuld. Hier ontstaan soms tijdelijke natuurwaarden voor bijvoorbeeld pioniervegetaties, maar ook dieren zoals de rugstreeppad en sommige vogels. De vrees bestaat bij ontwikkelaars dat deze natuurwaarden kunnen leiden tot stagnatie bij ingebruikname van de terreinen als gevolg van bepalingen in de Flora- en faunawet. Dit is inmiddels geregeld via de (concept) Beleidslijn Tijdelijke natuur: een ontheffing vooraf voor het verwijderen van de ontstane natuurwaarden bij herontwikkeling van het terrein. Voorwaarde is dat er een 0-meting wordt gedaan van de natuurwaarden voorafgaand aan de natuurontwikkeling.

De combinatie met speelplekken of een voedseltuin ligt voor de hand. Soms kan ook biomassa geproduceerd worden, maar ook omgekeerd kan biomassa van elders benut worden voor verwarming en de productie van compost voor bijvoorbeeld een voedseltuin.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- benutting braakliggende grond- verhoging biodiversiteit- verhoging kwaliteit leefomgeving- PR en extra toezicht op bedrijven en bedrijventerreinen- interessantere werkomgeving voor ondernemers en werknemers- verbinding met dorpsgemeenschappen
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, bedrijven, particulieren
Betrokkenen:	bedrijven, dorpsraden, particulieren, natuurorganisaties
Financiering:	nauwelijks nodig; crowd funding, bedrijven
Kosten eenmalig:	afhankelijk van inrichting, bijvoorbeeld €1.000
Kosten jaarlijks:	p.m.
Prioriteit:	afhankelijk van initiatieven
Relatie andere projecten:	project NFI, NF2

NV8 Ontwikkeling natuur (ontbrekende schakels) in verbindingen Bruuk - Schildbroek - EVZ Wylerbaan

De ecologische verbindingzone Wylerbaan vormt een verbinding door de laagte van het bekken van Groesbeek tussen de bossen van het Nederrijk aan de ene kant en de bossen van het Reichswald aan de andere kant met het natte gebied van De Bruuk en het Schildbroek daartussen. Dit vormt op dit moment geen aaneengesloten lint van natuur, hoewel op een flink stuk dat wel min of meer het geval is. Aan de kant van het Nederrijk zijn er enkele stapstenen zoals het bosje aan de Kniendevrang en de wegbeplantingen langs de Derde Baan en de Wylerbaan (die weinig dekking bieden, maar bij goed bermbeheer wel geschikt zijn voor vlinders, andere insecten en andere kleine dieren, zoals muizen, levendbarende hagedis). Ook als route voor vleermuizen kunnen deze structuren voldoen. Voor grotere dieren als ree en vos, en ook voor vogels, zijn de stapstenen redelijk toereikend. Ook de heg langs de Derde Baan biedt dan enige dekking. Voor de das is er dan een risico op doodrijden, maar meer nog bij het oversteken van de Wylerbaan.

Ook aan de andere zijde, in de laagte van het Schildbroek bij de Duitse grens, zijn er enkele natuurlijk ingerichte percelen, die functioneel beperkt met elkaar in verbinding staan. Ook hier gaat het om perceelsranden en enkele bomenrijen.

Dit project beoogt de zwakke schakels te versterken voor zoveel mogelijk diersoorten (en evt. plantensoorten). Idealiter is er daartoe een zone beschikbaar die bestaat uit een opeenvolging van bos (bomen), struiken, zoomvegetatie (ruigte), grasland, oeverplanten, moerasvegetatie en open water. Dit is natuurlijk niet overal te realiseren, maar met wat ruimte (grondoppervlak) is hier veel te winnen voor migratie van diersoorten.

Concrete doelstelling is inrichting van 3 km lengte en 10 m breed, beheer als houtwal/singel (50%) en structuur- en faunarijk grasland (50%), berekend volgens normen SNL.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- uitwisselingsmogelijkheden van dieren door het Bekken van Groesbeek- verbeteren en invullen ontbrekende schakels tussen Nederrijk en Bruuk- aanleg en beheer 1,5 ha houtwal/singel- aanleg en beheer 1,5 ha structuur- en faunarijk grasland
Initiatiefnemer:	Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, aanliggende grondeigenaren, natuurorganisaties, Waterschap Rivierenland
Financiering:	Agrarisch natuurbeheer via Gebiedscollectieven, verevening ruimtelijke ontwikkelingen, Natura 2000, PAS-maatregelen, KRW-maatregelen Groesbeekse beken
Kosten eenmalig:	-
Kosten jaarlijks:	€ 4.400
Prioriteit:	kansen benutten
Relatie andere projecten:	Natura 2000, spoor GB, RE, project NV10

NV9 Robuuste verbinding Eifel/Ardennen - Veluwe

De robuuste verbinding van de Eifel/Ardennen naar de Veluwe is een langgerekte strook natuur die via Zuid-Limburg de Nederlands-Duitse grens en de rivier de Maas volgt en daarmee zowel een droge als een natte verbinding is. Bij de Geldersche Poort zijn er in principe twee opties: de oostelijke via Kleef, Montferland en de Oude IJssel naar de IJssel en het Nationaal Park Veluwezoom. De westelijke tak loopt via de Groesbeekse en Beekse stuwwal naar de Millingerwaard en het Rijnstrangengebied, en dan eveneens naar de Veluwezoom.

Deze robuuste verbinding heeft in theorie potenties voor uitwisseling van grote dieren, zoals edelhert, wild zwijn, wolf en lynx, maar voor een schuwe diersoort als het edelhert is de verbinding nog lang niet robuust genoeg. Overigens hoeft men zich zo'n uitwisseling niet voor te stellen als een permanente of seizoensmatige trek van (groepen) dieren, zoals in Lapland of Serengeti, maar meer als de mogelijkheid van genetische uitwisseling, bijvoorbeeld door jong-volwassen dieren die gaan dwalen, zoals nu al gebeurt met wolven.

Ook hoeft zo'n robuuste verbinding niet helemaal klaar te zijn om al functies te hebben voor veel andere dieren (zoals dassen, de otter, reeën of kleine dieren, zoals vlinders). Ook kan hij op meer regionale of lokale schaal voor uitwisseling zorgen.

In dat kader wordt momenteel ook gekeken naar een grensoverschrijdend landschapspark Nijmegen - Kleve, waarin o.a. de otter een rol kan spelen.

In dit grote bouwwerk zijn een aantal deelprojectjes binnen de nieuwe Gemeente Groesbeek/Berg en Dal geformuleerd.

NV9a Reichswald - St. Jansberg

Op Limburgs grondgebied zijn hier door Natuurmonumenten gronden aangekocht en stukjes bos aangelegd om de smalle boscorridor tussen Reichswald en de St. Jansberg te versterken. Momenteel is echter het grootwild van het Reichswald nog ingerasterd. Ook de bosjes zijn ingerasterd om vraat van het vee van de omringende begrazingseenheid te voorkomen. Er is nu ca. 12 ha aangelegd, ca. 50% Dennen- eiken- en beukenbos, de rest kruiden- en faunarijck grasland. Voor het goed functioneren moeten de rasters worden verwijderd, zowel die langs het revier in het Reichswald, als die rond de nieuwe bosjes. Een verdere versterking van de corridor is wellicht in de toekomst nodig.

Concrete doelen:	- versterking boscorridor Reichswald - St. Jansberg - uitwisseling van dieren tussen Reichswald en St. Jansberg - landschapsversterking met coulissen en doorkijkjes
Initiatiefnemer:	Ver. Natuurmonumenten
Betrokkenen:	gemeenten, aanliggende grondeigenaren, natuurorganisaties
Financiering:	Provincie Limburg, Gelderland, N2000 en PAS
Kosten eenmalig:	?
Kosten jaarlijks:	€ 2033 voor beheer
Prioriteit:	grotendeels reeds gerealiseerd
Relatie andere projecten:	spoor GB, RE, ZL

NV9b Ontwikkeling natuur (ontbrekende schakels) in verbindingen Bruuk - Kranenburger Bruch - Wylmeer - Het Meertje - Waal

De verbinding tussen twee van de meest bijzondere natuurgebieden in deze regio is nog nauwelijks aanwezig: De Bruuk en de Gelderse Poort. Een belangrijke reden is dat deze verbinding ecologisch gezien bestaat uit een voedselarm deel en een voedselrijk deel. Van deze twee delen kunnen heel verschillende organismen gebruik maken.

Een andere reden is dat de meest logische verbinding (via het water) in twee verschillende landen ligt, met elk eigen invalshoeken voor het realiseren van ecologische waarden. De verbinding is vooral moeizaam rond Kranenburg. De Groesbecker Bach loopt daar door het grachtenstelsel van het mooie stadje, maar ontmoet daarbij talrijke ecologische barrières. Dit is vooral een probleem voor voedselarme natuur: plantensoorten (zaden en andere plantendelen waarmee ze zich kunnen voortplanten), maar ook kleine dieren (vlinders, andere insecten, waterspitsmuis, amfibieën en reptielen) kunnen op die manier niet of erg moeilijk migreren tussen de Bruuk en de min of meer vergelijkbare biotopen in het Kranenburger Bruch. Een meer logische route zou langs de westkant van Kranenburg kunnen lopen via de slootjes van het Scheffentum.

De verbinding van het Kranenburger Bruch naar het Naturschutzgebiet Wylmeer is meer geschikt voor wat voedselrijkere systemen: planten, maar vooral ook vissen en waterdieren, zoals de otter. Het probleem is hier dan ook meer een geschikte amfibische verbinding (water en land) om de infrastructuur (wegen, stuwen) te passeren.

Concrete doelen:	- ontwikkeling ecologische verbinding tussen De Bruuk en Kranenburger Bruch, gericht op vooral kleine dieren - ontwikkeling ecologische verbinding tussen Kranenburger Bruch en Wylmeer, gericht op waterdieren en amfibisch levende dieren
Initiatiefnemer:	Nabu, Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek, Gemeinde Kranenburg, Land Nordrhein-Westfalen
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Waterschap Rivierenland, aanliggende grondeigenaren, natuurorganisaties, wegbeheerders
Financiering:	Euregio, Provincie Gelderland, Land Nordrhein-Westfalen
Kosten eenmalig:	€ 1.000.000 voor grondaankoop en inrichting, infrastructuurmaatregelen, inclusief plankosten en organisatie
Kosten jaarlijks:	€ 10.000 voor beheer
Prioriteit:	
Relatie andere projecten:	project NV9, NV2

NV9c Verbinding Bruuk - Reichswald beter laten aansluiten

Hoewel het grondgebied van Staatsbosbeheer in De Bruuk inmiddels aansluit op de Hogewaldseweg, is de volledige gradiënt tussen Reichswald en de Bruuk nog steeds niet vrij van agrarisch gebruik en er vindt dus bemesting en verdroging plaats. Dit resulteert in een niet optimale ontwikkeling van de blauwgraslanden in De Bruuk, met name aan de oostzijde. Verdere ontwikkeling van natuur (of aangepaste landbouw) in deze gradiënt is daarom wenselijk. Op het natuurbeheerplan van de Provincie Gelderland zijn diverse percelen, met name langs de Leigraaf (oostzijde) aangegeven als “ambitie tot omvorming”.

Ook is er nog geen recreatieve structuur die het mogelijk maakt om direct vanuit de Bruuk naar de Grafwegener Strasse en het Reichswald te wandelen. Dit biedt ook meer mogelijkheden voor recreanten om de voortgang van het natuurherstel hier waar te nemen: de kwelstromen vanuit het Reichswald leiden hier tot gradiënten in de vegetatie van droog naar nat en van mineraalarm (zuur) naar mineraalgevoed (basenrijker) en voor beheerders en monitorders om waarnemingen te doen.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- verbetering omvang en kwaliteit blauwgraslanden in De Bruuk- realiseren belevingsmogelijkheden voor het publiek- herinrichting van 7 ha landbouwgrond, ongevormd tot vochtige schrale graslanden
Initiatiefnemer:	Staatsbosbeheer, Min. EZ, Prov. Gelderland
Betrokkenen:	aanliggende grondeigenaren, Waterschap Rivierenland, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Financiering:	PAS
Kosten eenmalig:	€ 500.000 voor aankoop en inrichting
Kosten jaarlijks:	€ 7.000 bij gemiddeld €1000/ha
Prioriteit:	hoog
Relatie andere projecten:	spoor GB

NV9d Ontwikkelen robuuste verbinding Wylerberg - Ooijse Graaf

Een belangrijk knelpunt in de verbinding van de Limburgse en Duitse natuurgebieden langs de grens en de riviernatuur van de Gelderse Poort, is de oversteek van de Wylerberg naar de Ooijse Graaf. Het betreft een verbinding van ca. 2 km langs de Querdamm. Hij kruist echter de N325 (Nieuwe Ubbergseweg) met veel verkeer en de N840 (Kapitteldijk) met ook flink wat verkeer.

Dit zou voor de N325 op te lossen zijn met wildgestuurde verkeerslichten, bijvoorbeeld ter hoogte van het Wylerbergmeer en ook bij de N840 een dergelijke voorziening, al is dat misschien niet eens nodig.

Eén en ander hangt echter sterk af van de beoogde doelsoorten. Als groot wild hier een migratiemogelijkheid geboden moet worden, zijn dergelijke voorzieningen van groter belang dan wanneer het vooral om ree, das en dergelijke doelsoorten gaat. Staatsbosbeheer onderzoekt dit momenteel.

Een beperkte verbinding kan wellicht het eenvoudigst langs het bestaande fietspad tussen het Wylerbergmeer en de Thornsche Molen aangelegd worden, een verbindingszone voor groot wild zal een bredere zone met voldoende beslotenheid (bosstroken) moeten bieden. Tussen de bosstroken zou eventueel nog wel landbouw kunnen plaatsvinden. Een ecologische verbinding die tevens een amfibische zone langs de Hauptwässerung (tussen het Meertje en de Thornsche Molen) zou inhouden, zou ideaal zijn in dit verband. Daarmee kan ook de KRW-doelstelling voor dit waterlichaam worden gerealiseerd.

Concrete doelen:	- verbinding voor klein wild, model das, kamsalamander en rietzanger - verbinding voor groot wild, model edelhert
Initiatiefnemer:	Staatsbosbeheer, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, aanliggende grondeigenaren, Gemeente Kranenburg, Waterschap Rivierenland, Nederlandse en Duitse natuurorganisaties
Financiering:	KRW, Euregio, GLB (droge en natte dooradering), particuliere natuurontwikkeling
Kosten eenmalig:	€ 150.000 (klein wild, aankoop 2 ha, inrichting ca. 4 ha) € 400.000 (groot wild, aankoop en inrichting twee bosstroken op 50 - 100 m afstand van elkaar, ca. 5 ha, inrichting 7 ha)
Kosten jaarlijks:	€ 1.000 (beheer kleine zone) € 1.500 (beheer grootwildzone)
Prioriteit:	matig
Relatie andere projecten:	andere spoor NV-projecten, spoor RE en CE (in verband met acceptatie en beleving van groot wild), spoor GB

NV9e Vistrap tussen Wylerbergmeer en Het Meer

Het Wylerbergmeer was vroeger een schakel in het watersysteem vanuit Duitsland, via het Meertje naar de Waal. Het water wordt echter tegenwoordig omgeleid om het meer heen. Het Wylerbergmeer wordt daarmee alleen nog gevoed met water uit de Filosofenbeek, dat aan de noordzijde via een stuw uitwatert op Het Meertje. De waterkwaliteit voor de recreatie is daarmee een stuk beter, hoewel er in het verleden toch algenbloei van blauwalgen in het recreatiegebied heeft plaatsgehad.

Het is technisch niet zo moeilijk om het Wylerbergmeer via een vistrap toegankelijk te maken voor vissen vanuit Het Meertje. Er dient dan vooraf wel duidelijkheid te zijn over de wenselijkheid van deze ingreep. Het Wylerbergmeer is in gebruik als recreatiegebied en hoewel er interessante voortplantingshabitats liggen voor vissen en (andere) macrofauna zal verstoring daarvan ook regelmatig kunnen plaatsvinden. Daarnaast is de wenselijkheid van dergelijke verbindingen niet altijd positief voor de biodiversiteit, omdat juist in geïsoleerde beken soms kwetsbare soorten of levensgemeenschappen kunnen overleven die op andere plaatsen worden verdrongen door exoten uit met name het Donaugebied of Amerikaanse kreeften. Overigens is de Filosofenbeek niet zonder meer bereikbaar voor andere diersoorten, omdat er bij de N325 een diepe waterval is in de beek, waar het de put instroomt naar de duiker naar het Wylerbergmeer.

Nut en noodzaak van de verschillende verbindingen zullen dus afgewogen moeten worden.

Concrete doelen:	- vergroting leefgebied en paaimogelijkheden voor vissen en andere waterlevensgemeenschappen.
Initiatiefnemer:	?
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, aanliggende grondeigenaren, natuurorganisaties, Waterschap Rivierenland
Financiering:	Euregio, Provincie
Kosten eenmalig:	€ 20.000
Kosten jaarlijks:	€ 500
Prioriteit:	matig
Relatie andere projecten:	spoor NV

NV10 Uitbreiding Galgenhei Groesbeek

De Galgenhei is een terreintje tegen de bebouwing van Groesbeek aan, tussen de Nieuweweg en de Siep. Dit kan eenvoudig aan de andere kant van de Nieuweweg tussen de huizen worden uitgebreid door verschraling of afplaggen. Hiermee zou een stukje van dit cultuurhistorisch landschap op die plaats weer worden teruggebracht.

Concrete doelen:	- herontwikkeling van ca. 2 ha cultuurhistorisch heidelandschap in de bebouwing van Groesbeek - vergroting heideareaal en biodiversiteit
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, aanliggende grondeigenaren, natuurorganisaties
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, woningbouwvereniging, crowdfunding
Kosten eenmalig:	€ 8.000 voor plaggen
Kosten jaarlijks:	€ 400 voor beheer
Prioriteit:	jaarlijks
Relatie andere projecten:	spoor RE, ZL

NV11 Amfibieënpassages in Hezelstraat (EVZ Ooijpolder - Groenlanden)

De ecologische verbinding parallel aan de Kouwedijk kruist de Hezelstraat, waar in de trektijd vrij veel padden en andere amfibieën (kamsalamanders?) worden doodgereden. In combinatie met de ontbrekende schakel in de landverbinding daar moeten daar dan ook amfibieëntunnels in de Hezelstraat worden aangelegd.

Concrete doelen:	- behoud populaties amfibieën in de Groenlanden en de rest van de Ooijpolder - aanleg diverse amfibieëntunnels en geleidende schermen
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal (wegbeheerder), Staatsbosbeheer
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, aanliggende grondeigenaren, natuurorganisaties
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal (onderhoud weg), bij landgoedaanleg de initiatiefnemer daarvan
Kosten eenmalig:	€ 50.000
Kosten jaarlijks:	€ 500 (onderhoud en monitoring)
Prioriteit:	middel
Relatie andere projecten:	spoor NV, Natura 2000

NV12 Natuurontwikkeling kwelnatuur Polder van Beek

In het kader van het project WaterWerkt! in Beek en Ubbergen is in de Polder van Beek een begin gemaakt met het herstel van de Beekse Beek en verdere natuurontwikkeling in de Polder van Beek. Het Waterschap heeft hier nog ambitie om de beek meer te laten meanderen en een groter gebied in te richten. Met name aan de voet van de helling ligt een zone met potenties voor het uittreden van kwel en daarmee met het voorkomen van bronvegetaties en kwelgerelateerde natuur.

Voor dit project is al vooronderzoek uitgevoerd.

Concrete doelen:	- herinrichting beek en parklandschap daaromheen - ontwikkeling 5 ha nat schraalland met kwel
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Staatsbosbeheer, Waterschap Rivierenland
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Waterschap Rivierenland, aanliggende grondeigenaren, natuurorganisaties, dorpsraad Beek, SKL
Financiering:	Waterschap Rivierenland
Kosten eenmalig:	€ 500.000
Kosten jaarlijks:	€ 5.000
Prioriteit:	matig
Relatie andere projecten:	spoor GB

NV13 Ontwikkelen/beheren droge natuur van dijklint (Kleve) - Millingen - Nijmegen met flora én fauna

Op dit moment is er een bijzonder rijke vegetatie aanwezig in een lang lint van dijktaaluds vanuit Duitsland tot aan Nijmegen. Ze behoren grotendeels tot het glanshaververbond en vormen daarmee niet alleen een reservaat, maar ook een verspreidingsmogelijkheid van de bijbehorende plantensoorten, die zich van daaruit weer over het omringende landschap kunnen verspreiden. Het is ook recreatief een troef van belang: juist in de zomer is hier vaak een enorme bloemenweelde zichtbaar, die de waarde van het gebied als natuurlijke schatkamer accentueert. Dit lint staat of valt met goed beheer (in hoofdzaak 2 x per jaar maaien en afvoeren), waarbij overhoeken en stroken zouden moeten blijven staan om plaats te bieden aan late zaadzettingen en met name insecten.

Bedreigingen van deze bijzondere waarde kunnen dus uitgaan van slecht beheer (op korte termijn is financiële winst te behalen door het afvoeren van het maaisel achterwege te laten; dit leidt echter tot sterke verruiging met brandnetels en distels en op termijn tot hogere beheerskosten en verlies van de karakteristieke flora).

Een andere bedreiging kan uitgaan van de plannen voor dijkverlegging en -verzwaren in het kader van het Deltaprogramma die worden voorbereid. Dit hoeft geen beletsel te zijn, mits ook de nieuwe dijktaaluds worden aangelegd en beheerd met dit vegetatiebeeld voor ogen.

Het gaat in totaal in het Nederlandse deel van dit gebied om ca. 16 km dijk met een gemiddelde taludbreedte van 60 m (beide zijden) = 96 ha.

Bij gemiddelde beheerskosten van ca. € 1.300/ha komt dit jaarlijks op een beheersbudget van ca. € 125.000.

Het Waterschap heeft toegezegd het beheer voorlopig zo te handhaven.

Concrete doelen:	- behoud landschaps- en natuurwaarden van dijktaaluds, met name de glanshaverhooilanden - behoud van de recreatief aantrekkelijke bloemenzee die in de zomer ontstaat en gedurende de zomermaanden telkens nieuwe bloei geeft
Initiatiefnemer:	Waterschap Rivierenland (behouden bestaande situatie)
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, aanliggende grondeigenaren, Ploegdriever, natuurorganisaties
Financiering:	Waterschap
Kosten eenmalig:	-
Kosten jaarlijks:	€ 125.000
Prioriteit:	hoog
Relatie andere projecten:	spoor RE, GB, NV

NV14 Hoogwatervluchtgebieden voor fauna thv Oude Waal, Erlecom en Duffelt (o.m. kamsalamander, bever, ree, haas, otter)

De Gelderse Poort is een dynamisch natuurgebied. Bij de jaarlijkse hoogwaters in de Waal worden de daar levende dieren verdreven naar hoogwatervrije terreinen, zoals de dijk, binnendijkse natuurgebieden, steenfabriekterpen of andere kleine oppervlakten, die meestal voor menselijke activiteiten gebruikt worden). Als ze die terreinen niet kunnen bereiken of benutten komen ze meestal om door verdrinking. Vooral de binnendijkse natuurterreinen zijn van groot belang in dit verband.

Het is daarom van belang dat er binnendijs voldoende geschikte plekken bestaan om als leefgebied te dienen voor de dieren die tijdelijk uit de uiterwaarden verdreven worden. Dit probleem wordt prangender naarmate hoogwaters meer en hoger voorkomen, zoals de verwachting is.

In de Millingerwaard kunnen het vooral terreinen zijn op de oeverwal, zoals het Colenbrandersbos en de bosjes bij de Theetuin en het steenfabrieksterrein van de Kekerdome Waard. Met name tussen Millingen en het Colenbrandersbos is er echter weinig mogelijkheid voor dieren om te vluchten voor hoogwater.

Ook tussen de Kaliwaal bij Kekerdome en Erlecom zijn relatief weinig rustige leefgebieden voor dieren bij hoogwaterperioden. Alleen de Kraayenbergseplas biedt hier enige mogelijkheid.

Ook bij de relatief goede situaties, zoals de Groenlanden, is het raadzaam rekening te houden met deze situatie, bijvoorbeeld bij planologische afwegingen of vergunningverlening.

Concrete doelen:	- behoud en ontwikkeling van hoogwatervluchtplaatsen voor dieren, binnen- en buitendijs
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Staatsbosbeheer
Betrokkenen:	Waterschap Rivierenland, grondeigenaren, natuurorganisaties
Financiering:	-
Kosten eenmalig:	-
Kosten jaarlijks:	€
Prioriteit:	hoog
Relatie andere projecten:	spoor NV

NV15 Faunapassage das, (ree), otter, amfibieën Hubertusweg thv Ooijse Graaf (zie NV1b)

De St. Hubertusweg is een drukke weg in de ecologische verbinding tussen de Ooijse Graaf en de Bizonbaai/Groenlanden. Er is hier een duiker onder de weg door, maar deze is niet geschikt als doorgang voor zoogdieren en amfibieën. Vervanging door een ecoduiker één of twee looppaden door de duiker zou deze doorgang geschikt maken voor verkeersveilige uitwisseling van dieren.

Concrete doelen:	- veilige verbinding voor zoogdieren en amfibieën (kamsalamander)
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Waterschap Rivierenland, aanliggende grondeigenaren, natuurorganisaties
Financiering:	Provincie, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal (wegbeheerder), N2000, PAS
Kosten eenmalig:	€ 30.000
Kosten jaarlijks:	€
Prioriteit:	hoog
Relatie andere projecten:	spoor NV2, NV9, GB

2.7 Spoor GB Groenblauwe dooradering

Dit spoor heeft de afgelopen 10 jaar veel aandacht gehad en tot prachtige successen geleid, vooral in de Ooijpolder en in Groesbeek. Voor een belangrijk deel zijn de gerealiseerde landschapselementen en wandelmogelijkheden voor langere tijd (30 jaar) gegarandeerd qua beheer en grondvergoeding. Hier is het zaak de kwaliteit te waarborgen, door goed beheer, monitoring en begeleiding en zo nodig voor het uitvoeren van kleine voorzieningen, die kansen benutten of bedreigingen teniet doen.

Het ingezette beleid rondom de natuurmonitoring en begeleiding van de groenblauwe diensten, als ook het gebruik van de boerenlandpaden dient te worden voortgezet. Er is veel winst te behalen in de *fine-tuning* van het beheer van het landschap. Zie onderzoeken 2014 en de aanbevelingen en verder project GBI, NVI en NVIa.

GBI Optimaliseren van ecologisch beheer én kostenbesparing langs wegbermen en watergangen

In de voorgaande jaren is in delen van de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal ervaring opgedaan met ecologisch bermbeheer. Op basis van de positieve ervaringen en het achterwege blijven van klachten, kan in de komende jaren volledig overgestapt worden op ecologisch bermbeheer. Het in kaart brengen van de gewenste vorm van beheer in afstemming met andere bermbeheerders met daarbij behorende doelstelling voor de wegbermen maakt het mogelijk om een gerichte aanbesteding te doen.

In sommige gevallen is begrazing gewenst; in de grootste delen gaat het om maaien.

Daarbij is het van groot belang dat niet meer gemaaid wordt dan nodig is. Zeker op schrale bermen kan in het voorjaar volstaan worden met het maaien van de obstakelvrije zone (ca. 1 m) langs de weg. Alleen waar het uit oogpunt van zicht op kruispunten noodzakelijk is én hoog opgaand gras en kruiden groeit (polders) dient al in de voorzomer voldoende begroeiing gemaaid te worden om het zicht te waarborgen. Het is echter ook daar van belang voor de biodiversiteit en bestuiving dat stroken of overhoeken niet gemaaid worden. Jaarlijks dienen dergelijke stroken ook in de winter te blijven staan, waarbij het wel van belang is, dat deze stroken in het jaar daarop worden afgewisseld met andere stroken, zodat houtige gewassen geen kans krijgen uit te groeien. Op plaatsen waar genoeg ruimte is, kan het maai-beheer echter geheel gestaakt worden, zodat er geleidelijke een ruige rand met struiken kan ontstaan. In de praktijk kan zo op de te maaien oppervlakte sterk bespaard worden, terwijl ook de biodiversiteit hier sterk door vooruit gaat.

Op plaatsen die nog wel gemaaid worden, verdient het aanbeveling zo laat mogelijk te maaien, om daarmee insecten en zaden de kans te geven een zo groot mogelijk deel van hun levenscyclus te voltooien.

Waterschap Rivierenland heeft inmiddels ruime ervaring opgedaan met de verwerking van maaisel tot tuincompost door ARN in Weurt. Zij wil deze kennis graag delen en daar partners bij betrekken.

Invoering fasen in combinatie met nieuwe aanbesteding waarbij het verwijderen en verwerken van het bermmaaisel deel uit gaat maken van de opdracht.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- invoeren van ecologisch bermbeheer gemeente-breed- inventarisatie van gewenst beheer voor verschillende typen bermen- afstemming en goede communicatie met grondeigenaren en inwoners- experiment starten met Waterschap Rivierenland om werkzaamheden en verwerking van maaisel samen op te pakken en de resultaten te monitoren.
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	Waterschap Rivierenland, Ploegdriever, Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek en Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO))
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Waterschap Rivierenland
Kosten:	gefaseerd invoeren binnen begroting
Relatie andere projecten:	spoor GB2, NV2, NV3

GB2 Landschap in tijden van crisis

De Gemeente Groesbeek/Berg en Dal besteden veel geld aan beheer van hun eigendommen, vooral lanen en bermen. Is er geen slimme innovatie denkbaar die de lasten van dit beheer omlaag brengt en tegelijk een hoge biodiversiteit en een aantrekkelijk landschapsbeeld oplevert?

Levert overgang op een kleiner assortiment van bomen en bermen winst op? Een klein assortiment dat herkenbaar is toegepast (naar soort plekken) kan ook heel mooi zijn. Veel mooier dan heel veel verschillende soorten lanen en bermen, die een rommeltje opleveren. Positief voorbeeld in Groesbeek: de linden die langs de hoofdroute binnen de bebouwde kom staan.

Concrete doelen:	- behoud landschaps- en natuurwaarden van bermen en beplantingen
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, aanliggende grondeigenaren, natuurorganisaties
Financiering:	
Kosten eenmalig:	-
Kosten jaarlijks:	€
Prioriteit:	
Relatie andere projecten:	spoor ZL

GB3 Hagen en paden Duffelt-Düffel

Met name in de Duffelt is er nog behoefte aan meer Groenblauwe dooradering, zoals ook is aangegeven in de Structuurvisie van de oude Gemeente Ubbergen. De weteringen en de schouwpaden daarlangs kunnen daarin een hoofdstructuur vormen, samen met de randen langs de zand- en kleiwinplassen. Hier kunnen nieuwe haagstructuren worden aangelegd of struinpaden door en langs de moerasbossen komen. Ook kavelgrenzen kunnen hier meer accent krijgen met hagen. Wellicht dat via de vergroeningsbijdrage van het Europees landbouwbeleid hier (in de toekomst) ook gericht geld voor kan komen. Nu worden boeren via dit spoor niet gestimuleerd om daarin te investeren. Een combinatie met verevening voor ruimtelijke ontwikkelingen kan echter ook hier incidenteel mogelijkheden bieden. De hagen moeten aansluiten op de Duitse hagen o.a. bij Zyfflich en Neer en waar mogelijk ook aanhaken op het wandel- en fietspadennetwerk in de Duitse Düffel.

Concrete doelen:	- aanleg struinroutes en hagen, ca. 10 km struinpad langs weteringen en 3 km in verbindingen naar de wegen, waar mogelijk in combinatie met hagen, naar schatting 50% - aansluiting op Duitse netwerk van paden en hagen
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Ploegdriever of Vereniging Nederlands Cultuurlandschap
Betrokkenen:	grondeigenaren, Waterschap Rivierenland
Financiering:	deels via openstelling schouwpaden (geen financiering nodig) via verevening voor aangrenzende "rode" initiatieven of via bijdrage vanuit Euregio
Kosten eenmalig:	-
Kosten jaarlijks:	€520 voor de paden, €17.680 voor de hagen
Prioriteit:	permanent kansen zoeken en benutten
Relatie andere projecten:	spoor RE, soms NF

GB4 Bekenstelsel Groesbeek geheel ontwikkelen met teeltvrije zones en wandelpaden tbv Kaderrichtlijn Water (KRW)

Een groot deel van het bekenstelsel in Groesbeek is al goed hersteld met relatief brede beddingen, waarin de stroom kan meanderen en op veel plaatsen flauwe oevers die de mogelijkheid biedt aan dieren het water in en uit te klimmen. Ook voor het recreatief beleven en natuureducatie is hierbij veel goeds gedaan. Daarnaast zijn de ecologische kwaliteit en de waterkwaliteit aanzienlijk verbeterd, onder meer doordat de landbouwpercelen op de meeste plaatsen niet meer direct aan de beek grenzen, maar daarvan gescheiden zijn door een pad of beplantingsstrook. Toch zijn op sommige trajecten de Groesbeekse beken nog als cultuurtechnische sloten ingericht of zijn er obstakels in het doorgaande waterlint. Doel van dit project is om ook op die trajecten de beek in een min of meer natuurlijke staat te herstellen en zo een goede ecologische toestand te realiseren ten behoeve van de KaderRichtlijn Water. Het gaat bijvoorbeeld om de Groesbeek door het bedrijventerrein Hulsbeek, maar ook om bovenlopen van de Leijgraaf in de overgang van de St. Jansberg en Klein Amerika naar het natte, lage deel van Groesbeek. Het Waterschap wil graag samen met de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal een visie ontwikkelen voor een goede beekinrichting en de kansen voor beekherstel benutten. Er liggen op korte termijn kansen tussen Hulsbroek en Wilhelminalaan om ook daar de beek een meer natuurlijke inrichting te geven. Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en Waterschap willen op korte termijn een visie ontwikkelen op dit deelgebied.

Concrete doelen:	- verbeteren ecologische en fysisch-chemische kwaliteit oppervlaktewater - verbeteren mogelijkheden voor waterberging - verbeteren toegankelijkheid en beleefbaarheid van de beken en beekoevers
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Waterschap Rivierenland, aanliggende grondeigenaren, natuurorganisaties
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal (via Waterplan), Waterschap (KRW)
Kosten eenmalig:	?
Kosten jaarlijks:	€
Prioriteit:	korte termijn
Relatie andere projecten:	spoor RE, NV

GB5 Natuurverbinding langs het spoor vanaf het Groesbeekse Bos tot de grens

In 2010 heeft Staatsbosbeheer ten westen van het dorp Groesbeek een heideherstelproject uitgevoerd. De spoorlijn die daar doorheen loopt, loopt via het dorp naar de Duitse grens en het natuurontwikkelingsgebiedje Schildbroek. De Gemeente Groesbeek/Berg en Dal heeft naast de spoorlijn een fietspad aangelegd en besloten tevens de bermten te verschromen. Deze worden nu ingericht als ecologische verbindingzone. Dit stond in het vorige LOP als project beschreven.

De bermten moeten geschikt zijn en blijven als leefgebied voor soorten als gladde slang en levendbarende hagedis. Daarnaast is de bestrijding van exoten een aandachtspunt.

Concrete doelen:	- instandhouding van de spoorbermen als ecologische verbindingzone - verbetering van het beheer, m.n. gericht op bezonning en openheid van de strook - ontwikkeling biotopen voor bijzondere dieren van warme, zandige plekken
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Betrokkenen:	Werkgroep Milieubeheer Groesbeek, Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek, Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO)), aanliggende eigenaren
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Kosten éénmalig:	?
Kosten jaarlijks:	?
Prioriteit:	gerealiseerd, onderhoud permanent
Relatie andere projecten:	spoor RE, GB, NV

GB6 Groeswallen voor erosiebestrijding en groen-blauwe dooradering

Aanbrengen parallel aan hellinggebieden van zogenaamde groeswallen, steile, van eventueel met plaggen te stapelen wallen, ca. 1,5 meter hoog, die al dan niet beplant of gedeeltelijk beplant afstroming van vruchtbare grond moeten stoppen. Ze kunnen ook nog worden gebruikt, plaatselijk, om wandel- en ruitpaden te schragen waardoor deze versneld uithollen. Dit past in c.q. is een verplichting vanuit het Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid volgens de Common Agricultural Policy, GAEC 5: '*Minimum land management reflecting site specific conditions to limit erosion.*'

In het bestemmingsplan van de oude Gemeente Groesbeek is opgenomen dat in hellinggebieden scheuren van grasland aan een vergunning gebonden is. De aanleg van groeswallen (of andere ecologische akkerranden) kan als verplichting daarbij opgenomen worden.

Stappenplan:

- Karteren a.d.h.v. hoogtelijnen erosiegevoelige gebieden
- Veldopnames van de gebieden maken waardoor de wenselijkheid van groeswallen verkend wordt. De omvang, het aantal en de lengtes kunnen worden ingeschat, voorlopig wordt de noodzaak geschat op 10 km, gemiddeld 1 km per jaar
- Aansturen van de realisatie

Concrete doelen:

- bestrijding van erosie
- verbetering van de waterkwaliteit oppervlaktewater
- aankleding van het landschap
- bevordering van biodiversiteit

Initiatiefnemer:

Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, De Ploegdriever, grondgebruikers

Betrokkenen:

grondgebruikers, Waterschap Rivierenland

Financiering:

via Waterplan Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en Waterschap, vergroeningsbijdrage GLB, of via spoor 2 Agrarisch natuurbeheer, via verevening

Kosten éénmalig:

€ 2.500

Kosten jaarlijks:

€ 5.000 excl. grondkosten

Prioriteit:

korte termijn/ lange termijn

Relatie andere projecten:

spoor GB, ZL

GB7 Kouwedijk, ontbrekende schakel in de ecologische verbinding

De Ecologische verbindingzone langs de Koudedijk is vrijwel compleet, maar het noordelijkste stuk naar de Groenlanden ontbreekt nog. Hier proberen we door middel van koppeling aan “rode” ontwikkeling ook het laatste stuk te realiseren. Een van de mogelijkheden is de vorming van een landgoed, een andere is functieverandering van een aangrenzend bedrijf en bedrijfswoning met verevening. De ecologische verbinding dient ingericht te worden met een natte zone, een amfibische strook (natuurvriendelijke oever (is dat al gebeurd?) en een droge zone die ook dienst kan doen als wandelstrook. De ecologische verbinding dient ook dekking te bieden aan trekkende dieren. Dat kan in de vorm van een walletje (wandeldijkje, van uitkomende grond voor de natuurvriendelijke oever) of een scheerheg (we zitten hier al dicht bij de oeverwal in een wat verdicht landschap).

Met name door de natuurvriendelijke oever ontstaat ook extra waterberging en een milieuzone langs de tochtsloot (spuit- en bemestingsvrije zone).

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- realiseren laatste schakel in ecologische verbinding- realiseren schakel in wandelverbinding- verbetering van de waterkwaliteit oppervlaktewater- bevordering van biodiversiteit ter plaatse
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, grondgebruikers
Betrokkenen:	grondgebruikers, Waterschap Rivierenland, natuurorganisaties
Financiering:	via verevening, rood voor groen of via agrarisch natuurbeheer (gebiedscollectief)
Kosten éénmalig:	€ 10.000 excl grondkosten
Kosten jaarlijks:	p.m.
Prioriteit:	korte termijn/lange termijn
Relatie andere projecten:	spoor NV, RE

GB8 Handhaving en beheer hagenstructuur

In de Ooijpolder en de Duffelt komen nog vrij veel hagen voor. Tot voor kort was het mogelijk om daarvoor een vergoeding te krijgen via SAN of PSAN, de subsidieregelingen voor agrarisch landschapsbeheer. Nu kan dat alleen nog via de collectieven. In principe komen landschapselementen in de Ooijpolder (niet in de Duffelt) in aanmerking voor subsidiëring in dit kader via het spoor van het agrarisch natuurbeheer (SANL). Het is echter nog onduidelijk of de hagen daarin een beheersvergoeding kunnen krijgen.

Buiten dat spoor om is voor een aantal hagen wellicht een overeenkomst afgesloten voor een bedrijfslandschapsplan door Via Natura en zijn zo beheersvergoedingen beschikbaar. Is dit ook niet het geval, dan is er wellicht in een volgende tranche van het Europese Gemeenschappelijk LandbouwBeleid (GLB) meer mogelijk dan nu via de vergroeningsbijdrage. Voor het overige zijn hier alleen particuliere middelen in te zetten. We gaan uit van in totaal 5 km haag met een beheersvergoeding van € 200/100 m (grondvergoeding is niet meegerekend).

Concrete doelen:	- handhaven en veiligstellen hagenstructuur Ooijpolder (en Duffelt) - verbetering van de waterkwaliteit oppervlaktewater van aangrenzende sloten - bevordering van biodiversiteit ter plaatse
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Via Natura, GLB, grondgebruikers
Betrokkenen:	grondgebruikers, Waterschap Rivierenland
Financiering:	via agrarisch natuurbeheer (gebiedscollectief) of via verevening, rood voor groen, Via Natura of particuliere middelen
Kosten éénmalig:	€ 0
Kosten jaarlijks:	€ 10.000
Prioriteit:	korte termijn/lange termijn
Relatie andere projecten:	spoor NV, RE

GB9 Gevarieerde wegbeplanting en ov. landschappelijke beplanting gericht op biodiversiteit, w.o. bijen

Bijen zijn belangrijke bestuivers in de land- en tuinbouw. Ze hebben het echter moeilijk in Nederland en daarbuiten, waarschijnlijk door een veelheid van stressfactoren. Eenzijdig of ontbrekend voedsel in de vorm van nectar uit planten is daar een belangrijke factor in. Groenbeheer in dorp en land dat daarmee rekening houdt, kan een belangrijke rol spelen in de overleving van bijen, zowel wilde bijen als honingbijen en bovendien zorg dragen voor interessante bermen, waar een hoop leven te zien is.

Niet iedereen weet echter wat goede bijenplanten zijn.

Het standaardwerk op dit gebied is: Bijenplanten, nectar en stuifmeel voor honingbijen van Arjen Neve en Raymond van der Ham, uitgegeven door Naturalis en gratis te downloaden van http://www.bestuivers.nl/Portals/5/Publicaties/Bijenplanten_web.pdf.

Op www.drachtplanten.nl is een top-100 van bijenplanten opgenomen, verdeeld over verschillende categorieën. De top-100-soorten zijn inheemse planten en de lijst is vooral gericht op wilde bijen.

De meeste mogelijkheden zijn er natuurlijk wanneer groenstroken of parken kunnen worden ingericht. Steeds meer mensen vinden het leuk als er dan ook voor bijen gezorgd wordt. Maar ook in laanbeplantingen zijn mogelijkheden: linde, robinia (acacia), vuilboom, maar ook veel andere bloemdragende fruitbomen, zoals appel, peer, pruim, kers.

Concrete doelen:	- bevordering van biodiversiteit, m.n. bijen en andere insecten - aankleding van het landschap
Initiatiefnemer:	De Ploegdriever, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, grondgebruikers
Betrokkenen:	grondgebruikers, Waterschap Rivierenland
Financiering:	via gemeentelijk budget voor landschappelijke beplanting, Provincie (landschapssubsidie)
Kosten éénmalig:	geen extra kosten
Kosten jaarlijks:	geen extra kosten
Prioriteit:	korte termijn/lange termijn
Relatie andere projecten:	spoor NV, RE, CE

GB10 Keizersheg of Hertogwal

In het gebied Ketelwald is aan beide zijden van de Nederlands-Duitse en de Limburgs- Gelderse grens een veelvoud aan verschillende historische lijnvormige elementen zoals rijen houtig gewas (heggen) en aarden wallen te vinden. Op deze grens ligt de misschien oudste wal die nog in de omgeving te vinden is. Deze is al in begin 15de eeuw in een oorkonde beschreven (K. Bouwer, mondeling 2014). Op vele historische kaarten staat deze wal afgebeeld. Over een tijd van honderden jaren heeft hier deze wal en andere landschapselementen verschillende functies vervuld, zoals bijvoorbeeld:

- grensmarkering, wildbeheer, veekering, veedriften, afscheiding enz.

Er werd naar behoefte, door de toenmalige eigenaar(s) op verschillende manieren aangelegd, behandeld en onderhouden.

De toestand van de wallen en hun houtige begroeiing wisselt sterk in vorm en voorkomen. In de laatste jaren zijn al belangrijke delen van de wallen en de daarop bevindende, Europees historisch zeer belangrijke, houtige relictten verdwenen. (vastgelegd sinds 2008 door J. Gielen).

De grenswal is minstens 12,5 km (misschien wel 25km.) lang, bezit veel houtige relictten die van verschillende historische buig en vlechtmethoden getuigen. Daardoor is het mogelijk niet alleen de geschiedenis van de grenswal maar tevens die van de omgeving na te trekken. Door zijn grote lengte, de veelvoud aan andere lijnvormige landschapselementen in zijn directe omgeving, zijn nu al bekende rijke historie en de vele houtige relictten, is deze wal een waardevol stuk cultuurlandschapshistorie niet alleen voor de regio maar ook voor heel Noord West Europa. (G. Müller, mondeling 2014).

Concrete doelen:	- Het in kaart brengen van de nog rijkelijk voorkomende historische lijnvormige landschapselementen (wallen, heggen en andere zoals lanen, enz.) in het gebied 'Ketelwald' - Het onderzoeken van de veelzijdige geschiedenis van deze elementen in deze omgeving - Het vastleggen van traditionele onderhoudsvormen aan deze elementen - herstel van de grenswal
Initiatiefnemer:	particulier
Betrokkenen:	Wald und Holz Niederrhein, Gemeinde Kranenburg; Kreis Kleve; Land Nordrhein Westfalen; Bodendenkmalschutz; Staatsbosbeheer; Natuurmonumenten; gemeentes Nijmegen / Heumen / Groesbeek / Mook-Middelbaar / Gennep; provincies Gelderland en Limburg; ROB (Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek); RCE (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed); deskundigen, zoals Klaas Bouwer, Luuk Keunen (bureau RAAP), Paul Klinkenberg (stichting Sprekend Landschap), St. Monument en Landschap, omwonenden
Financiering:	Interreg
Kosten éénmalig:	€ 350.000 volgens opgave J. Gielen
Kosten jaarlijks:	€ 50.000, bij herstel en beheer van de grenswal ca. €500 per 100 m per jaar, ca. 10 km
Prioriteit:	middellang
Relatie andere projecten:	spoor RE, EC3, EC5 en EC6

GB II Overige groenblauwe dooradering

Regelmatig willen particulieren en particuliere organisaties op hun grond landschapselementen aanleggen die landschappelijke kwaliteit toevoegen aan de omgeving. Indien zij aan bepaalde voorwaarden voldoen, kan daarvoor op grond van de Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer gemeente Groesbeek 2015 subsidie worden verkregen. Voorwaarde is onder meer dat het gaat om landschapselementen uit het Gemeentelijke Uitvoeringsprogramma (GUP). De provincie cofinanciert 75% van de aanlegkosten. Indien de landschapselementen onderdeel zijn van een groenblauw netwerk bedraagt de subsidie 100% van de aanlegkosten. Indien dat niet het geval is, bedraagt de subsidie 75%.

Concrete doelen:	- aanleg van landschapselementen op particuliere grond
Initiatiefnemer:	particuliere grondeigenaren
Betrokkenen:	gemeente, provincie
Financiering:	provincie, gemeente
Kosten eenmalig:	moet voldoen aan normkosten
Kosten beheer:	voor rekening grondeigenaar
Prioriteit:	hoog
Relatie andere projecten:	ZLI

2.8 Spoor NF Nieuwe functies

Nieuwe functies zijn voor een belangrijk deel geconcentreerd rond de dorpen. Dat zijn dan ook de *prioritaire gebieden* waar dit Landschapsonwikkelingsplan zich wat nadrukkelijker op richt. Hier zijn de meeste ontwikkelingen te verwachten, rechtstreeks vanuit de bevolking (zoals voedseltuinen, ommetjes en behoefte aan groen), maar ook door dynamiek vanuit bedrijven. Hieronder zijn dan ook een aantal projecten beschreven, waarin ook bedrijventerreinen een rol spelen.

NF I Groene zones rondom dorpen en bedrijfsterreinen

Met de groene gezondheidszone van Beek tot Ubbergen is een zone gerealiseerd waar verschillende functies samenkomen. Dit is natuur in het bronnenbos, waterretentie, natuurlijke speel- en recreatiezone voor jong en oud, produceren van groente en fruit en educatie. De inrichting van de groene zone is tot stand gekomen in goed overleg en met veel inbreng vanuit de bewoners. De groene (gezondheids)zone, voedseltuin of voedselbos kan op meer plekken gerealiseerd worden waarbij diverse functies gecombineerd kunnen worden. Het hangt altijd af van de mogelijkheden, en de behoefte op de plek zowel fysiek als van de bewoners/gebruikers. Dergelijke inrichtingen kunnen bijdragen aan oplossingen van knelpunten of problemen zoals wateroverlast en slechte verbinding tussen dorp en buitengebied, fysieke afscheiding tussen bedrijfsterreinen en landschappelijke overgangen tussen dorp, bedrijf en buitengebied. Het kan verder een belangrijk initiatief zijn om dorpsbewoners betrokken te maken bij elkaar en bij hun omgeving en kinderen en volwassenen vertrouwd te maken met voedsel en de productie daarvan.

Initiatiefnemer: Ontwikkelaar, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, dorpsraad of bewonerscomité

Betrokkenen: idem en lokale deskundigen op gebied van natuur, cultuurhistorie en natuur- en landschapsbeheer.

Nog niet opgevlude bedrijfskavels benutten voor landschap en voedseltuin

NFIa Groene zone rond bedrijventerrein Lieskes Wengs Leuth

Het bedrijventerrein ligt nu nog "koud" in het omringende gebied. Voor de geplande uitbreiding zijn afspraken gemaakt over groene inpassing daarvan. Er is gekozen voor een transparante inpassing met groepjes (hoog op te kronen) bomen en knotbomen in een bloemrijke kruidenvegetatie en een haag langs de Botsestraat. De landschappelijke inpassing van het bestaande terrein is aan de zuidzijde in geringe mate gelukt. Deze inpassing wordt met de uitbreiding ook niet verbeterd. Een groenere uitstraling van de bestaande zuidzijde kan het gebied echter in landschappelijk opzicht aanzienlijk verbeteren, wat ook prettig is voor gebruikers en bezoekers van het bedrijventerrein. Aan de zuidzijde zou daarom een aanvullende groenzone aangelegd moeten worden.

Idealiter kan de groenzone om het bedrijventerrein ook als uitloop vanuit het dorp gaan dienen, wat weer positief kan werken voor de veiligheid op het terrein. Dit wordt nog versterkt als het groen ook wordt gecombineerd met andere functies zoals bijvoorbeeld een voedseltuin of -bos. Ook kan aansluiting gezocht worden bij de natuurspeeltuin De Torteltuin en bij de in voorbereiding zijnde nieuwe landgoederen.

De aanleg kan gefinancierd worden vanuit de GPL-regeling en/of vanuit de ontwikkelaar en gebruikers. Grondaankoop is niet begroot. Zolang delen van het gebied nog niet zijn uitgegeven, zou er "tijdelijke natuur" of een "tijdelijke voedseltuin" kunnen worden gerealiseerd. In het groen kan zo nodig ook waterberging worden gerealiseerd.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none"> - groenere uitstraling en omkadering van het zuidelijk gedeelte van het bedrijventerrein Lieskes Weng - dorpsommetje door de groene zone - participatie van bewoners in landschap, bedrijfsveiligheid en voedselproductie - stimuleren van relaties tussen bedrijven en bewoners, inbedding van bedrijven in lokale gemeenschappen
Initiatiefnemer:	ontwikkelaar, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, dorpsraad of bewonerscomité
Betrokkenen:	idem, gebruikers van het bedrijventerrein en lokale deskundigen op gebied van natuur, cultuurhistorie en natuur- en landschapsbeheer.
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, bedrijven,
Kosten éénmalig:	pm
Kosten jaarlijks:	pm
Prioriteit:	korte termijn/ lange termijn
Relatie andere projecten:	spoor GBI Ommetjes rond de dorpen, NF2 Biomassa uit natuur en landschap

EVZ Ooijse Graaf - Bisonbaai gezien van de Julianalaan (Google Streetview): strook tussen Reomi en sportvelden benutten

NFIb Groene zone langs bedrijventerrein Bouwkamp Ooij

Aan de noordrand van het dorp Ooij ligt een groene zone langs de Ooijse Graaf. De zone grenst aan de sportvelden en de woonbebouwing van Ooij aan de zuidkant en het bedrijf Reomie en het bedrijventerrein Ooij De Bouwkamp aan de noordkant. De zone fungeert als groene buffer tussen de woonwijken van Ooij (omgeving Marialaan en Rietlanden) enerzijds en het bedrijf Reomie en het bedrijventerrein anderzijds. Deze zone heeft ook een ecologische functie, als verbinding tussen de Groenlanden/Bisonbaai en de Ooijse Graaf Erlecom. Het functioneren van de zone zou in verschillende opzichten verbeterd kunnen worden. Er zou een recreatieve verbinding met groene invulling moeten komen van het Schoolpad naar de Koningin Julianalaan (verbinding met de Erlecomsedam) en eventueel verder naar Oortjeshikken. De ecologische verbinding zou ook verbeterd kunnen worden door deze wat robuuster te maken en te richten op doelsoorten van N2000 (otter, bever, kamsalamander). Er dient dan ook een ecoduiker onder de St. Hubertusweg gelegd te worden. Maar omdat die dieren vooral 's nachts trekken, is er ook ruimte voor een voedseltuin, zoals bij Beek. Verder kan het aanzicht van het bedrijventerrein in landschappelijk opzicht nog verder verbeterd worden. De aanleg kan gefinancierd worden vanuit de GPL-regeling en/of vanuit ontwikkelaars en gebruikers. Een herontwikkeling van het bedrijfsterrein van Reomie kan mogelijk als motor voor verbetering van de groene zone dienen.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none"> - groenere uitstraling van bedrijventerrein De Bouwkamp en het bedrijf Reomie - verbetering van de ecologische functie van de groene zone - dorpsommetje door de groene zone - participatie van bewoners in landschap en voedselproductie - stimuleren van relaties tussen bedrijven en bewoners, inbedding van bedrijven in lokale gemeenschappen
Initiatiefnemer:	ontwikkelaar, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, dorpsraad of bewonerscomité
Betrokkenen:	idem, gebruikers van het bedrijventerrein en lokale deskundigen op gebied van natuur, cultuurhistorie en natuur- en landschapsbeheer.
Financiering:	ontwikkelaar, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Provincie Gelderland
Kosten éénmalig:	pm
Kosten jaarlijks:	pm
Prioriteit:	korte termijn/ lange termijn
Relatie andere projecten:	spoor RE1 Regie wandelnetwerk, GB1 Ommetjes rond de dorpen, NV15 EVZ Ooijse Graaf - Bisonbaai, ZL4 Zicht op bedrijventerreinen, NF2 Biomassa uit natuur en landschap

NFI d Groene zone op/langs bedrijfsterrein Haukes, Kekerdom

Het terrein van het vroegere transportbedrijf Haukes ligt aan beide zijden van de Bothsestraat in Kekerdom. Het verlaten bedrijfsterrein leent zich niet voor woonbebouwing van meer dan enkele huizen; eventueel wel voor een nieuw landgoed, nutsbebouwing of zorgboerderij. Als de economie zich verder herstelt kan zich natuurlijk ook weer bedrijvigheid vestigen. Zo niet, dan is wellicht een herinrichting tot landbouwgrond weer een optie.

Met name als zich economisch sterke functies of functies die gebruik maken van de groene omgeving vestigen, kan de locatie ook zo worden ingericht dat hij een landschappelijke meerwaarde krijgt op dit kruispunt in de Duffelt tussen Millingen en Leuth, Kekerdom en 't Zeeland. Het struinpadennetwerk kan daardoor wellicht verder ontwikkeld worden.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- groene uitstraling en herinrichting van verlaten bedrijfsterrein.- dorpsommetje door de groene zone- participatie van bewoners in landschap en evt. voedselproductie- stimuleren van relaties tussen bedrijven en bewoners, inbedding van bedrijven in lokale gemeenschappen
Initiatiefnemer:	eigenaar, ontwikkelaar, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, dorpsraad of bewonerscomité
Betrokkenen:	idem, gebruikers van het bedrijventerrein en lokale deskundigen op gebied van natuur, cultuurhistorie en natuur- en landschapsbeheer.
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Provincie Gelderland
Kosten éénmalig:	€ 5.000
Kosten jaarlijks:	€ 1.000
Prioriteit:	korte termijn/ lange termijn
Relatie andere projecten:	spoor REI Regie wandelnetwerk, GB1 Ommetjes rond de dorpen, ZL4 Zicht op bedrijventerreinen, NF2 Biomassa uit natuur en landschap

NF1e Groene zone op/langs bedrijventerrein Hulsbroek, Groesbeek

Dit grote terrein is relatief ruim opgezet. Het wordt ook doorsneden door de Groesbeek, die hier echter niet natuurlijk is ingericht. Dat komt ook voort uit het feit dat aan de Heikantweg een opslagterrein en waterzuivering is, waar het water van de beek kennelijk anders wordt afgevoerd dan via de bedding. Voor het natuurlijker maken van de beek ligt hier nog een opgave, die waar mogelijk moet worden samengenomen met een wandelpad langs de beek, zoals dat ook stroomafwaarts is gebeurd (KRW-doelstelling). Wellicht kan dat ook gebeuren in een herstructurering van het bedrijventerrein, waarbij een natuurlijkere inrichting een optie zou kunnen zijn.

Zeker waar er onopgevolde delen van het bedrijventerrein zijn of komen, kan het zinvol zijn hier initiatieven vanuit de bevolking te steunen voor tijdelijk gebruik als voedseltuin of ecologische en/of recreatieve invulling.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- groene uitstraling en herinrichting van bedrijfsterrein.- herstel laatste deel Groesbeek tot natuurlijk en recreatief aantrekkelijk lint van bron tot monding- participatie van bewoners in landschap en evt. voedselproductie- stimuleren van relaties tussen bedrijven en bewoners, inbedding van bedrijven in lokale gemeenschappen
Initiatiefnemer:	eigenaar, ontwikkelaar, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, dorpsraad of bewonerscomité
Betrokkenen:	idem, gebruikers van het bedrijventerrein en lokale deskundigen op gebied van natuur- en landschapsbeheer, Waterschap Rivierenland.
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Provincie Gelderland
Kosten éénmalig:	€ 200.000
Kosten jaarlijks:	?
Prioriteit:	korte termijn/lange termijn
Relatie andere projecten:	spoor RE1 Regie wandelnetwerk, GB1 Ommetjes rond de dorpen, GB4 Bekenstelsel Groesbeek, ZL4 Zicht op bedrijventerreinen, NF2 Biomassa uit natuur en landschap

Het maken van een biomeiler

NF2a Groene energie uit groenafval

Het Waterschap Rivierenland heeft een proef gestart (2014 - 2016) met verwerking van slootafval tot veenvervanger (voor potgrond) om daarmee een milieuvriendelijk alternatief te scheppen voor het storten. Het Waterschap biedt aan dit uit te breiden naar ander maaisel.

Daarnaast wordt het steeds gangbaarder om snoeiafval uit beplantingen te versnipperen en te leveren aan energiecentrales. Op sommige plaatsen genereert dit al inkomsten voor de beheerder van de beplantingen, al is dit wel afhankelijk van de energieprijzen en de logistiek.

Een derde mogelijkheid is om de houtsnippers te vergisten in kleinschalige zogenaamde “biomeilers”, kuilen of hopen van houtsnippers voorzien van een warmtewisselaar (meestal een slangensysteem) waarmee bijvoorbeeld (kleine) gebouwen verwarmd kunnen worden en die uiteindelijk goede tuincompost oplevert. De temperatuur in de compost kan tot 60°C oplopen en een hele winter warm water leveren.

Op plaatsen waar regelmatig houtsnippers (of ander organisch composteerbaar materiaal) beschikbaar is, kan dit een goedkope energiebron zijn. Ook zijn er min of meer industrieel werkende vergistingsinstallaties voor groen en speciaal daarvoor gekweekte landbouwgewassen. Dit wordt echter beschouwd als een laagwaardige toepassing van landbouwproducten.

Concrete doelen:	<ul style="list-style-type: none">- benutting reststromen uit landschapsbeheer- afvoer van slootvegetatie, zodat deze niet zorgt voor verruiging en verlies biodiversiteit en recreatiemogelijkheden op schouwpaden- verminderen afhankelijkheid van fossiele energie
Initiatiefnemer: van houtsnippers	Waterschap, Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, bedrijven, eigenaars, landschapsbeheerders, particulieren/benutters
Betrokkenen:	idem, gebruikers, Waterschap Rivierenland
Financiering:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, Provincie Gelderland, Euregio
Kosten éénmalig:	€ 5.000
Kosten jaarlijks:	€ 1.000
Prioriteit:	korte termijn/lange termijn
Relatie andere projecten:	spoor GB, NFI

NF2b Biomassa en landschapsbeheer

In voorgaande jaren zijn de mogelijkheden verkend om maaisel uit het landschapsbeheer vanuit de groenblauwe diensten, het maaibeheer van Waterschap Rivierenland, (evt. ook het maaisel van andere terreinbeheerders) en de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal zelf te verzamelen en in samenwerking met de ARN (producent van energie uit afval in Weurt) te verwerken tot gas uit biomassa. De kwaliteit van het beheer van landschap inclusief bermen en slootkantenbeheer in het buitengebied is sterk gebaat bij de verwijdering van het maaisel. Mogelijk kan de aanlevering van dit maaisel meelopen via de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal als aandeelhouder/klant van de ARN of kunnen er rechtstreekse afspraken gemaakt worden. De tijd is rijp voor de opstart van een efficiënt systeem voor de hele Gemeente Groesbeek/Berg en Dal en betrokken partijen. Waterschap Rivierenland biedt daarbij haar expertise aan.

Doel:	- het opzetten van een efficiënt logistiek systeem voor de verzameling van maaisel uit beheer - de uitvoering in de praktijk op gang brengen door een pilot te starten in een deel van de Gemeente Groesbeek/Berg en Dal
Initiatiefnemer:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, bermbeheer en groenafval
Betrokkenen:	ARN, Waterschap Rivierenland, dienstverleners groenblauwe diensten, Ploegdriever
Financiering:	eenmalige investering met diverse partijen (Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, aannemers, e.a)
Kosten éénmalig:	€ 5.000 - 7.500
Kosten jaarlijks:	Streven naar een kostenneutraal functioneren
Prioriteit:	hoog
Relatie andere projecten:	spoor GB, NV, CE, etc.

NF3 Klimaatadaptatie

Behalve via het Deltaprogramma voor de grote rivieren, is het landschap voor klimaatverandering van belang. Met name de toename van extreem weer (droogte, zware buien, perioden met lang aanhoudende regenval, koude of wind) kan in een goed dooraderd landschap veel beter worden opgevangen dan in een kaal landschap met maar één functie. Andere aandachtspunten zijn risico's op bosbranden, hittestress (o.a. in stedelijk gebied) en droogte (o.m. door verminderde wateraanvoer door de Rijn).

In het landschap gaat het om:

- wateropvang en remming van afstroming
- waterberging in beddingen, bodem en vegetatie
- bestrijding van erosie, door water, maar ook door wind
- windbreking (bij stormen), tegen windkracht en koude
- nalevering van water uit beddingen, bodem en vegetatie bij droogte
- verminderen van hittestress in stedelijke gebieden.

Voor sommige van deze functies zijn in het voorgaande al projecten geformuleerd, zoals erosiebestrijding. Voor andere kan dat in de komende tijd nog verder gebeuren. Veel van de functies worden overigens ook al vervuld als vanwege andere functies van het landschap een dooraderd landschap wordt ontwikkeld of in stand gehouden. Ook hierbij kan gestreefd worden naar een maaswijdte van maximaal 25 ha éénvormig landschap (500 x 500 m); met name voor de opvang van water is een strategische lay out van belang: vooral de dalen in het landschap zijn daarbij natuurlijk cruciaal.

In 2015 vindt een pilot plaats die getrokken wordt door Waterschap Rivierenland met de gemeenten Nijmegen, Beuningen, Wijchen, Heumen Groesbeek/Berg en Dal om te komen tot een verkenning van de mogelijkheden voor dergelijke maatregelen in dat gebied.

Doel:	- het temperen van uitingen van extreem weer of extremen in het klimaat: wateroverlast, erosie, droogte, hitte - het dooraderen van het landschap met (groene en blauwe) barrières voor water en wind
Initiatiefnemer:	Waterschap Rivierenland
Betrokkenen:	Gemeente Groesbeek/Berg en Dal, dienstverleners groenblauwe diensten, Ploegdriever
Financiering:	overheden en private partijen
Kosten éénmalig:	afhankelijk van hoeveelheden en uitvoering
Kosten jaarlijks:	afhankelijk van hoeveelheden en uitvoering
Prioriteit:	hoog
Relatie andere projecten:	spoor GB, NV, CE, etc.

